

ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ 'ਤੇ ਧੀ ਨੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਗੋਲੀ

ਬਿਆਸ (ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੱਖੜਾ)—ਪਿਲਚੀਆਂ ਵਿਖੇ ਧੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਐੱਸ. ਐੱਚ. ਓ. ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿਲਚੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਲਚੀਆਂ ਵਿਖੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸਨੌਰਦੀਪ ਕੌਰ (ਪੌਤਰੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਾਸੀ ਪਿਲਚੀਆਂ), ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2025 'ਚ +2 ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ) ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਰ ਘੁੱਟਮਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਦੀਬੰਦੀ ਤਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਸਨੌਰਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਉੱਪਰ ਪਿੰਨ ਪਿੰਡ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 'ਚ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੁਲਸ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ ਸਨੌਰਦੀਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਲਾਵ ਧਾਰਾ 307, 25/54/59 ਤਹਿਤ ਬਾਣਾ ਪਿਲਚੀਆਂ ਵਿਖੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸੀ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮੋਦੀ ਦੇ ਵਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ : ਸੁਲਤਾਨੀ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, (ਜਨਕ ਮਹਾਜਨ)—ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਸਰਹਿਦ ਫਤਿਹ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਇਲਾਕਾ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤਲਵੰਡੀ ਦੀਨਾਨਾਥ ਵਿਖੇ ਕਿਸਾਨ ਕਾਰਨਵਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਰਨਵਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਪਿਲਾਏ ਡੱਟਣ ਦਾ ਆਹਿਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਕਾਰਨਵਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਕਿਸਾਨ ਕਾਰਨਵਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੁਭਾ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਮੱਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉੱਪਰ ਅਜਿਹੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕ ਸੱਤਾ ਉੱਪਰ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ। ਚੱਪੜ-ਚਿੱੜੀ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਹਿਦ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਲਕ ਮਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਲੋੜਵੰਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਵੰਡਿਆ

ਪੱਟੀ, (ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੱਧ)—ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸੜ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸੰਸਥਾ ਪੈਂਟ ਨੰਬਰ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰੱਜਿ: ਪੱਟੀ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹੀਨਾ ਵਾਰੀ ਲੋੜਵੰਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਜੀ ਪੱਟੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਾਰ 10 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰਾਤ ਕਲਾਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬੂ, ਸਕੱਤਰ ਜਗ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲੋਹਾਰੀਆ, ਅਵਤਾਰ

ਬਾਬਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਧਾਰੀਵਾਲ, (ਮਨਦੀਪ ਵਿੱਕੀ)—ਬਾਬਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗੌਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਪੈਂਟ ਪੈਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੁੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁਰਜ ਸਾਹਿਬ

ਪਾਰੀਵਾਲ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਦੋ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ। ਪਹਿਲੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਦੀ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਦੀ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਜੇਤੂ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਪੈਂਟ ਪੈਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੁੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁਰਜ ਸਾਹਿਬ

ਸ਼੍ਰੀ ਹੋਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਲਈ 32ਵੀਂ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਆਰੰਭ

ਭੋਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ (ਰਮੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ)—ਸ਼੍ਰੀ ਹੋਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਯਾਤਰਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਸਬਾ ਭੋਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਹੋਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਦੀ 32ਵੀਂ ਮਹਾਨ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ 2 ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਭੋਰਾ

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਸਬੰਧੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਾਰੇਵਾਲੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਨ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ 2 ਜੂਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਭੋਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹੋਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਬਰਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪੜਾਅ

ਪ੍ਰਿੰਦਾ 'ਚ ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਫੂਕਿਆ

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾ)—ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਿੰਦਾ ਵਿਖੇ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਨਵੈਨਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੁੰਦਾ ਦੀ

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੀਜ਼ਲ, ਪੈਟਰੋਲ ਤੇ ਗੈਸ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਮਾਰਚ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਤਖੱਦਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਖੂਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਵੱਲੋਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਪੁਤਲੇ ਡੁਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁਤਲਾ ਡੁਕਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂ

ਨਗਰ ਕੌਲ ਮਜੀਠਾ ਦੀ ਚੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਭੁਰੇ

ਮਜੀਠਾ (ਸੋਮਿ ਆਨੰਦ)—ਨਗਰ ਕੌਲ ਮਜੀਠਾ ਦੀਆਂ 13 ਵਾਰਡਾਂ ਲਈ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ 40 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਕਮ-ਐੱਸਡੀਐੱਮ ਮਜੀਠਾ ਰਜਨੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਨੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਏ। ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀਪੁੰਡ ਕੌਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 3 ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 4

ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਵਲਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 10 ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 11 ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਤੇ ਅੰਬਕ ਕੁਮਾਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 12 ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸ਼ਿਵੀ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਤੇ ਅਮਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 13 ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸੁਮਨ ਬਾਲਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ।

ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ : ਡੀ ਐੱਸ ਡੀ

ਖੁਹਾਲੀ (ਗੁਰਜੀਤ ਬਿੱਲਾ)—ਹਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਾਂਸ, ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਕਪਤਾਨ ਪੁਲਿਸ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਪਿਲਾਏ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨੀ ਸਿੰਘ, ਉਪ ਕਪਤਾਨ ਪੁਲਿਸ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਵੱਲੋਂ ਦਿ ਨੌਲੈਜ ਬੱਸ ਸਕੂਲ, ਖਰੜ-ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਨਵੈਸਟਿਗਟ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਰਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਯੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤਹਿਤ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁਹਿੰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਦਾ ਜਾਂ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤੁਰੰਤ ਵਟਸਐਪ ਨੰਬਰ 97791-00200, ਪੁਲਿਸ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰ 112 ਜਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਿਲਾਏ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਪ ਕਪਤਾਨ ਪੁਲਿਸ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨੇ ਗਾਜ਼ਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਪਾਰਟ ਗੰਭੀਰ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਦਿਲ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ !

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਜਾਂ ਹਾਈਪਰਟੈਂਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸਾਈਲੈਂਟ ਕਿੱਲਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲੱਛਣ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਸਟ੍ਰੋਕ ਅਤੇ ਕਾਰਡਿਓਕ ਅਰੈਸਟ ਵਰਗੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਹਾਈਪਰਟੈਂਸ਼ਨ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਫੋਰਟਿਜ ਐਸਕਾਰਟਰ ਹਸਪਤਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੂਚੇਤ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਫੋਰਟਿਜ ਐਸਕਾਰਟਰ ਹਸਪਤਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਾਨ-ਇਨਵੇਸਿਵ ਕਾਰਡੀਓਲੋਜੀ ਡਾ. ਐੱਚ. ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕਾਰਡੀਓਲੋਜੀ ਡਾ. ਅਰੁਣ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕਾਰਡੀਓਲੋਜੀ ਡਾ. ਦੀਪਕ ਕਪਿਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਧਮਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ

ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸਮਾਰਕ ਕਾਰਨੁੰਵਾਨ ਛੱਡ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਐੱਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, (ਜਨਕ ਮਹਾਜਨ)

ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸਮਾਰਕ ਕਾਰਨੁੰਵਾਨ ਛੱਡ ਵਿਖੇ ਐੱਸ 17 ਮਈ 1746 ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਕਰੀਬ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘਾਂ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। 17 ਮਈ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸਮਾਰਕ ਕਾਰਨੁੰਵਾਨ ਛੱਡ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਪਰੰਤ ਰਾਗੀ ਗਾਇਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਵੈਸ਼ਟ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸਕੱਤਰ ਹੈਰੀਟੇਜ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈਰੀਟੇਜ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸਮੂਹ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨੇਰਗਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਵਲਟੋਰਾ (ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਰਾ)—ਨੇਰਗਾ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਕੱਚਰ ਸਰਕਾਰ ਪਿਲਾਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਗੂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੱਖੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਵੀ ਫੂਕਿਆ ਗਿਆ। ਸਭਾ ਦੇ ਭਾਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੇਰਗਾ ਦੇ ਕੰਮ ਘਟਣ ਕਾਰਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਗੂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਆਗੂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤੁਰੰਤ ਨੇਰਗਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੱਚਰ ਦੀ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਦਾ ਭੱਟਾ ਬੈਠ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਰੇਲਵੇ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਘਟਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜ਼ਲ ਦੇ

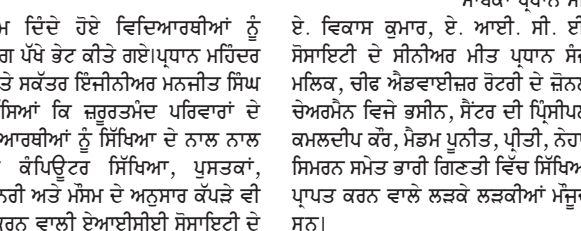

ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਉੱਪਰ ਐੱਨ ਐੱਸ ਏ ਲਗਾਉਣਾ ਸਿੱਧੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ : ਜਮਹੂਰੀ ਫ਼ਰੰਟ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਟੀ)—ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਗਰੀਨ ਹੇਂਟ ਵਿਰੋਧੀ ਜਮਹੂਰੀ ਫ਼ਰੰਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬਾ ਕਨਵੈਨਰਾਂ ਡਾ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਏ. ਮਲੋਰੀ, ਡੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ ਅਤੇ ਯਯ ਪਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਨੋਟਿਫ਼ਾ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਲੱਖਪੰਥੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਤਿਆਮ ਵਰਮਾ, ਆਕਿਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਉੱਪਰ ਨੋਸ਼ਨਲ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ ਦਾ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਕਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀ ਫ਼ਰੰਟ ਦੇ ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ ਆਗੂਆਂ ਯਯਪਾਲ ਝਬਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਮਰਜੀਤ ਬਾਈ ਅਤੇ ਸੁਮੀਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਰਤ ਕੋਡ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੋਅ ਕੀਤੀਆਂ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਉਜ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਰ

ਰੋਟਰੀ ਕਲੱਬ ਮੇਨ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਪੱਖੋ ਭੇਟ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅਰੋੜਾ)—ਰੋਟਰੀ ਕਲੱਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੇਨ ਵੱਲੋਂ ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਸਕੱਤਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਲੱਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਨਿਮਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਬੇਹੱਦ ਸਾਹਾਯਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਜਨਾਲਾ ਤੇ ਰਮਦਾਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਦਾਖਲ

ਅਜਨਾਲਾ (ਸੁਖਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ)—ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਗਰ ਕੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹੌਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਅਜਨਾਲਾ ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਲਈ 15 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਗਰ ਕੌਲ ਰਮਦਾਸ ਲਈ 11 ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਕਾਗਜ਼ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ ਅੰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਜਤਾਇਆ ਕਿ ਲੋਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇ ਸਨ, ਲੋਕ ਐੱਸ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਸਕੀ। ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ

ਤਲਬੀਰ ਗਿੱਲ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪੁਰਾਣਾ ਤਨੇਲ 'ਚ ਕੀਤਾ ਜਿਮ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ

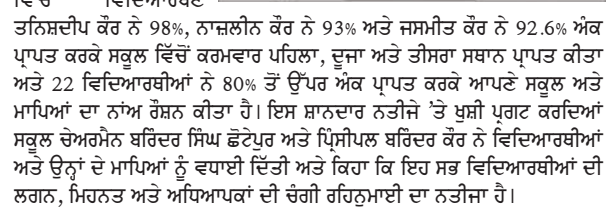
ਪਿੰਡਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ ਉਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੁਹਤ ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਏ ਹਨ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਰਿਹਾਜ਼ ਹੈ। ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ ਤਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ, ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਮ ਅਤੇ ਖੇਡ ਸਟੇਡੀਅਮ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸੌਕਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿੰਡ, ਨਗਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂਮ ਗੌਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ, ਯੂਥ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭੋਆ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ, ਮੈਂਬਰ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ ਪੁਕਾਸ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ ਅਕਾਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ ਬਿੱਟੂ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮਨ ਸਿੰਘ, ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਪਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜਗਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸਵਦਨ ਸਿੰਘ, ਮੋਜਰ ਸਿੰਘ, ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ, ਦਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸਤਲੁਜ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ

ਪੱਟੀ, (ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁੱਕਰਿੰਦਰਵਾਲ)—ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਦਸਵੀਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਐਲਾਨੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਲੁਜ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਠੰਗਰੂਵਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਿਹਾ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਰੋਜ਼ਨਾਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 89.38 ਫੀਸਦੀ ਐਂਕ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 87.84 ਫੀਸਦੀ ਐਂਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ, ਮਨਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ 87.23 ਫੀਸਦੀ ਐਂਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੀਜਾ ਕਰਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ 86.92 ਫੀਸਦੀ ਐਂਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਚੌਥਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਰਾਜਬੀਰ ਕੌਰ ਤੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਦਲਬੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਰਨਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਡਮ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।

12ਵੀਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਤੀਜੇ ਸਦਕਾ ਦੋਆਬਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂਅ ਚਮਕਿਆ

ਧਾਰੀਵਾਲ, (ਮਨਦੀਪ ਵਿੱਕੀ)—ਸੀ ਡੀ ਐੱਸ ਏ ਆਪੀਠ ਦੋਆਬਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਕੋਟ ਸ਼ੋਰਤੋਂ ਰਾਏ ਦੇ ਬਾਰੂਵੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਦਕਾ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛੋਟੋਪੁਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਰੂਵੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥਣ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਝਬਾਲ, (ਰਹਿਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਨੀ)—ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨ ਹੋਏ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਮ ਗੌਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕੁਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚੋਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਨੇ 93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਐਂਕ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ, ਲਲਚੰਦ ਕੌਰ ਨੇ 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਐਂਕ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਜਸਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 90 ਪ੍ਰ

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਯੋਜਨਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਰਦਾਨ : ਚੌਥੇ ਵਾਲ

ਫਗਵਾੜਾ (ਡਾ. ਗਮਨ) ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸਿਹਤ ਸੁਲਠਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਲਈ ਵੀ ਮਿਆਰੀ ਸਿਹਤ ਸੁਲਠਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਨਾ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਮੁਖ ਚੌਥੇ ਵਾਲ ਨੇ ਸਭ ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਹਸਪਤਾਲ ਫਗਵਾੜਾ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਕਾਰਡ ਤਹਿਤ ਲਗਾਏ ਕੈਂਪ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫਗਵਾੜਾ ਵਿੱਚ 44 ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਯੋਜਨਾ ਕਾਰਡ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੈਸ਼ੇਲੈਸ

ਇਲਾਜ ਦੀ ਸੁਲਠਤ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਬੰਧਿਤ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਸਿੱਖ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ। ਚੌਥੇ ਵਾਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਤਹਿਤ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੈਂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਕਾਰਡ ਬਣਵਾਉਣਾ ਹੋਰ ਅਸਾਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੁਲਠਤ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕ੍ਰਮਪੱਧਰ ਵਿੱਚ 5 ਨਵੇਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲੀਨਿਕ (ਦੇ ਰੁਲ ਏਰੀਆ ਡੋਲੀ ਤੇ ਮੋਲੀ, ਤਿੰਨ ਅਰਬ ਏਰੀਆ ਪੀਪਾ ਰੰਗੀ, ਪਲਾਹੀ ਗੇਟ, ਓਕਾਠ ਨਗਰ) ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਨਤਾ ਲਈ ਜਲਦ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੀਨਿਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਮੁਫਤ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਫਗਵਾੜਾ (ਜਸਵਿੰਦਰ ਚੌਥਾ) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਂ- ਸਮੇਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿੰਨਮਾਈ ਹੋਣ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ਮੇਰਿੰਗ ਗ੍ਰਾਂਟ ਤਹਿਤ ਮੁਫਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਰਿਚਾਲਣ ਦੀਆਂ ਚਾਰਵਾਲ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਲੈਟਰ-ਪੈਡ 'ਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਕ੍ਰਮਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਰਾਮੀਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੋਈ ਸੋਸਾਇਟੀ ਪਰਿਚਾਲਣ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਕ੍ਰਮਪੱਧਰ ਜਮਾਪਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਰਿਚਾਲਣ ਦੀਆਂ ਚਾਰਵਾਲ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਲੈਟਰ-ਪੈਡ 'ਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਕ੍ਰਮਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਲਾਭਦੇ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ, ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਬਸਪਾ ਪਰਵਾਰ 'ਆਪ' 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਨੁਰਮਹਿਲ (ਬਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਲੀ) ਨਗਰ ਕੌਮਲ ਨਕਦਰ ਅਤੇ ਨੁਰਮਹਿਲ ਦੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਚਾਰ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨੇ ਇਹ ਸਿਮਾਸੀ ਪਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਂਗਰਸ, ਅਕਾਲੀ ਅਤੇ ਬਸਪਾ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਿਮਾਸੀ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਕਮਾਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਰਮਹਿਲ ਤੋਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੇਮਾਰਗੁਪਤ ਪੰਜਾਬ, ਸੰਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਵਾਇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪੰਜਾਬ, ਰਾਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਵਾਇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਲੰਧਰ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ 12 ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 13 ਤੋਂ ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਾਬਕਾ

ਸ਼੍ਰੀ ਹਨੁਮਤ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ 12ਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਸ਼੍ਰੀ ਹਨੁਮਤ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਗੁਰਾਇਆ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸੀ ਬੀ ਐੱਸ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਕਮਾਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਰਮਹਿਲ ਤੋਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੇਮਾਰਗੁਪਤ ਪੰਜਾਬ, ਸੰਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਵਾਇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਲੰਧਰ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ 12 ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ 13 ਤੋਂ ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਾਬਕਾ

ਕਲਾਸ 12ਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਉੱਚ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੁੱਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਲਣਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ

ਸਟਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹੜਤਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ : ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਮਿਲੇਸ਼ ਰਾਗਰ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਸਟਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਗਰ ਕੌਮਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਬੰਨੇ 10ਵੇਂ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਾਇਆ, ਚਰਮਗੋਲ ਜਸਪਾਲ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਤਿੰਦਰ ਹੰਸ ਦੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕੌਮਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਟਾਂਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਟਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਗਰ ਕੌਮਲ ਟਾਂਡਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ਼ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਜ਼ਰ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਨਆਹ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੀ ਹੀ ਤਨਆਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭਰੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ 3 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੰਮ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ, ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਹਾਲ ਕਰਨ, ਡੀ ਏ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਆ ਕੀੜਤਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੇ ਸਕੇਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਇਹ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ 3 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੰਮ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ, ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਹਾਲ ਕਰਨ, ਡੀ ਏ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਆ ਕੀੜਤਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੇ ਸਕੇਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਇਹ

ਗਈਸ ਮਿਲ ਐਂਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਧਰਨਾ

ਮੋਰਿੰਡਾ (ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ) ਮੋਰਿੰਡਾ ਗੈਸ ਐਂਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਨਕ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਦੇ ਗੁਰਮਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਦੇ ਗੁਰਮਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਦੇ ਗੁਰਮਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਐਂਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੋਣੀ ਅਤੇ ਐਂਡਵੋਕੇਟ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਮਾਜਰਾ ਆਦਿ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਐੱਫ ਸੀ ਆਈ ਦੇ ਗੁਰਮਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੋਣੀ, ਰੋਹਿਤ ਗੁਪਤਾ, ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਮਾਜਰਾ, ਐਂਡਵੋਕੇਟ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਰਾਣਾ, ਵਿੱਕੀ ਚਾਵਲਾ, ਨਿਖਿਲ ਗੁਪਤਾ, ਗੁਰਮਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਮਾਜਰਾ, ਬੇਟੀ ਦਿਨੇਸ਼, ਵਿਧਿਨ ਕੁਮਾਰ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਅਕਸ਼ ਜੋਸ਼ੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ 70 ਤੋਂ 80 ਫੀਸਦੀ, ਜਦਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ 60 ਤੋਂ 70 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇੰਜੀ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਮਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ, ਬੀਬੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮੈਂਬਰ

ਐੱਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਇੰਜੀ.ਰਹਿਮਾਨ ਅਤੇ ਕੋਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਕ ਇੰਜੀ. ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸ਼ੁੱਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੈਡਮ ਪਵਨੀ ਕੁਮਾਰੀ, ਨੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਮੌਨਿਕਾ, ਪਵਨਪ੍ਰੀਤ, ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ, ਕੰਵਲਜੀਤ, ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ, ਸਿਮਰਜੀਤ, ਮਨਦੀਪ, ਲਤਾ ਆਦਿ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਗਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਵਿਸਾਨ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਤੇ ਬੀਜ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ

ਨਿਰਮਲ (ਮਨੋਜ ਲਾਭੀ) ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਬੀਜ ਸੰਸਥਾ-ਅਟਾਰੀ, ਜੈਨ-1, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਲੰਗੋਲਾ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਜੁਲਾਹ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਲੋਨੇ ਦੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸਾਨ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੀ ਏ ਯੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਮੇਲੇ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ 72 ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇਖੀ ਗਈ। ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਸਰਿੰਯੋਗੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ (ਸਿਖਲਾਈ), ਕੇ.ਵੀ.ਕੇ ਲੰਗੋਲਾ ਨੇ ਪੀ ਏ ਯੂ ਦੇ ਮਾਰਿੰਗ ਡਾ. ਅਲਕਸੈਂਡਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਅਮਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਕੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਪੌਦਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ

ਪੇਸ਼ੇਜ਼ਿਮਤ, ਨੇ ਬੰਨੇ ਦੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਫੈਲਾਅ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ, ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕੀਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਵੇਕਰ, ਚਿੱਟੀ ਪਿੱਠ ਵਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਦੇ ਨਿਕੇਤਰਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਡਾ. ਤੇਜਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਪਸ਼ੂ ਵਿਗਿਆਨ) ਨੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ 'ਤੇ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਟੈਲੈਂਟ ਹੰਟ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ

ਜਲੰਧਰ (ਬੇਲੀ ਐਲਬਾਰਟ) ਇੰਨੋਟ ਗਰਟਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗ੍ਰੀਨ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੋਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨੂਰਪੁਰ ਬੁੱਢਾ ਵਿੱਚ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਟੈਲੈਂਟ ਹੰਟ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆ ਟ ਮ ਟਿ ਵ ਬ ਟ ਆ ਸ, ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਕਲਾ-ਪ੍ਰੀਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਵੱਧ-ਵੱਧ ਸੰਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬਣੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਧਿਆਪਿਕਾਂ ਨੇ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਿਕਾ ਨੂੰ ਕੋਨਸੋਲੇਸ਼ਨ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਗੋਗਾਂਡਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਭਾਵਨੀ, ਕਵਿੰਥ, ਸਨਤ, ਹਿਰਦੈ, ਨਯੋਨਿਕਾ ਅਤੇ ਯਤੀ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ

ਕੀਤੀ। ਗ੍ਰੀਨ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਭ੍ਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸੋਲੇ ਭਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰੀਤ ਅਤੇ ਮਿਡਲੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਜਦਕਿ ਆਰਧਿਆ ਨੇ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਿਕਾ ਨੂੰ ਕੋਨਸੋਲੇਸ਼ਨ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਗੋਗਾਂਡਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਭਾਵਨੀ, ਕਵਿੰਥ, ਸਨਤ, ਹਿਰਦੈ, ਨਯੋਨਿਕਾ ਅਤੇ ਯਤੀ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਸੈਲਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਸਟਾਕ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਿੰਗ 50-55% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਾਈਸ ਮਿਲਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ 70 ਤੋਂ 80 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਮਿਲਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੈਸ ਐਂਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬੰਬ ਸਿੰਘ ਕਲਾਰਾਂ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੋਣੀ, ਰੋਹਿਤ ਗੁਪਤਾ, ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਮਾਜਰਾ, ਐਂਡਵੋਕੇਟ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਰਾਣਾ, ਵਿੱਕੀ ਚਾਵਲਾ, ਨਿਖਿਲ ਗੁਪਤਾ, ਗੁਰਮਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਮਾਜਰਾ, ਬੇਟੀ ਦਿਨੇਸ਼, ਵਿਧਿਨ ਕੁਮਾਰ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਅਕਸ਼ ਜੋਸ਼ੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਐੱਸ ਟੀ ਐੱਸ ਵਰਲਡ ਸਕੂਲ ਨੇ ਜਮਤ ਬਰੂਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਤੀਜਿਆਂ 2025-26 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਜ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਟਰੀਮ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਟਰੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਸਟਰੀਮ ਵਿੱਚ ਜਸਕੀਰਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 95.8 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਮਾਸ਼ੀ ਨੇ 93%, ਬਕਸ਼ਮ ਨੇ 92.2%, ਅਚਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਏ ਨੇ 90.6% ਅਤੇ ਮਨਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ

ਵਾਈ ਐੱਫ ਸੀ ਨੇ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ 2026 ਦੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ 'ਚ ਬਣਾਈ ਜਗ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਮੋਕਸੀਕੋ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ 2026 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਵਾਈ ਐੱਫ ਸੀ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਲੀਗ ਦੌਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਗ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। 2010 ਵਿੱਚ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ ਜਿੱਤ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਵਾਈ ਐੱਫ ਸੀ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਖੇਡ, ਜਜ਼ਬੇ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਟੀਮ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰੇਸ਼ੀਲ ਐਂਕਨੂਰ ਨੂੰ 2-0 ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਖਿਲਾਫ 7-0 ਦੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਟੀਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਬਦਬਾ ਬਣਾਇਆ। ਮੋਕਸੀਕੋ ਫੁੱਟਬਾਲ ਮਾਸ ਨੂੰ 6-0 ਨਾਲ ਹਰਾਕੇ ਭਾਰਤੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਅਗਲੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟੀਮ ਨੇ ਅਰਜਨਟੀਨਾ ਨੂੰ 2-0 ਨਾਲ ਮਾਤ ਦਿੱਤੀ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਨੂੰ 3-1 ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲੀਗ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਮਿਸਰ ਨੂੰ 1-0 ਨਾਲ ਹਰਾਕੇ ਲੀਗ ਦੌਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਛੇ ਮੈਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕੀਤੇ। ਟੀਮ ਨੇ ਛੇ ਮੈਚਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 21 ਗੋਲ ਕੀਤੇ ਜਦਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਗੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਟੀਮ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਮੋਕਸੀਕੋ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ 2026 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਵਾਈ ਐੱਫ ਸੀ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਲੀਗ ਦੌਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢੰਗ

ਗੁਰਾਇਆ (ਬਿਦਰ ਸੁਮਨ) ਮੋਕਸੀਕੋ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ 2026 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਵਾਈ ਐੱਫ ਸੀ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਲੀਗ ਦੌਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਗ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। 2010 ਵਿੱਚ ਸਟਰੀਟ ਚਾਈਲਡ ਵਰਲਡ ਕੈਂਪ ਜਿੱਤ ਕੇ ਇਤਿ

ਸੀ ਬੀ ਐੱਸ ਈ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾਸ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਫੰਗੂਵਾਲਾ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ (ਰਾਜ ਖੁਸਮੀ)-ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਆਲਾਨ ਗਏ 12ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾਸ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਫੰਗੂਵਾਲਾ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਰਹਿਨਾਮੀ ਸਦਕਾ ਉੱਚ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸਾਇੰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤੀ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਇਸ਼ਮਾਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 91 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਵਲੀਨ ਕੌਰ ਨੇ 87 ਫੀਸਦੀ, ਐਲਕ ਪਾਵਾ ਨੇ 79 ਫੀਸਦੀ, ਸੀਆ ਗੋਇਲ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ 76-76 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਕਾਮਰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗੁਸ਼ੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 79 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਹਰੀਸ਼ਿਲ ਬਾਂਸਲ ਨੇ 76 ਫੀਸਦੀ, ਯੁਕਤ ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ 71 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਹਿਊਮੈਨਿਟੀ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਯਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 74 ਫੀਸਦੀ, ਸੁਖਮਨਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 73 ਫੀਸਦੀ, ਸਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ 68 ਫੀਸਦੀ ਤੇ ਐਸ਼ਵੀਰ ਕੌਰ ਨੇ 65 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਜ਼ਵਲ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ।

ਕਿੱਡਰ ਗਾਰਟਨ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਿਹਾ

ਸ਼ਮਰਲਾ (ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ)-ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੱਡਰ ਗਾਰਟਨ ਐਂਡ ਸੀ. ਸਕੂਲ ਸਮਰਲਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਿਹਾ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮੈਡਮ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਮਰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਹਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 93.8% ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ, ਸਿਮਰਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 91.6% ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜਾ, ਜਸਦੇਵ ਕੌਰ ਨੇ 90.4% ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਆਰਟਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਖਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਸਪੁੱਰਤੀ ਨੇ 94.2% ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ, ਗੁਰਮੀਨ ਕੌਰ ਨੇ 94% ਲੈ ਕੇ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ, ਐਸ਼ਲੀਨ ਕੌਰ ਨੇ 93.8% ਲੈ ਕੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹੀ, ਉੱਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹੀ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮੈਡਮ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਰਣਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ।

ਅਲਪਾਈਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ

ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ (ਰਾਜ ਖੁਸਮੀ)-ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਵੱਲੋਂ ਆਲਾਨ ਗਏ ਸੰਸਨ 2025-26 ਦੇ 12ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਅਲਪਾਈਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਾਬਿਲੇ-ਤਾਰੀਫ਼ ਰਿਹਾ। ਕਾਮਰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਰਵਲੀਨ ਕੌਰ ਨੇ 94.8 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਹਰਮਨ ਕੌਰ ਨੇ 94 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ ਤੇ ਗੁਸ਼ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 93.2 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਡੀਕਲ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ 84.4 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਜਦਕਿ ਪਰਾਕੀ ਨੇ 83 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਤੇ ਤਮਨਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ 82 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਨ-ਮੈਡੀਕਲ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ ਨੇ 88.6 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਸਦੀਪ ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ 86.2 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਤੇ ਜਵਨਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ 85.6 ਫੀਸਦੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਸਾਇੰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਮਨੋਜ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋ ਉੱਚੀਆਂ ਮੰਜਲਾਂ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰੋਮਾ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਲਾਅ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਣੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ

ਫਰੀਦਕੋਟ (ਐਲਗਜੈਂਡਰ ਡਿਸੁਜਾ)- ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਲਾਅ ਕਾਲਜ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐੱਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਅਫਸਰ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦਕਾ ਪੁਰਵਕ ਪ੍ਰਿੰ-ਕਮਿਸ਼ਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 13 ਪੰਜਾਬ ਬਟਾਲੀਅਨ ਐੱਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਵਿਰੋਧ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਗੌਰਵਮਈ 'ਪਿੰਗਿਲ ਸੈਰੀਆਂ' ਕਰਵਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਦੇ ਰੌਕ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। 13 ਪੰਜਾਬ ਬਟਾਲੀਅਨ ਐੱਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਕਰਨਲ ਸੀ. ਐੱਸ. ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨੋਰਾਜ ਤੋਂ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਦੇ ਰੌਕ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਐੱਸ. ਐਮ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਪੰਜ ਸ਼ਰਮਾ ਗਰਗ ਨੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਣਮੱਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਬਣੇਗੀ।

ਸਨਮਤੀ ਵਿਲ ਜੇਨ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ

ਜਗਦੀਪ (ਸੀਵੀ ਅਰੋੜਾ)-ਸਨਮਤੀ ਵਿਲ ਜੇਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਆਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਗਦੀਪ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮੰਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਸੁਪ੍ਰਿਆ ਖੁਰਾਣਾ ਨੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਨਵੈਂ ਵਰਮਾ ਨੇ 94.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ, ਜਸਲੀਨ ਕੌਰ ਨੇ 91.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਤੀਜਾ ਤੇ ਕਿਰਨਜੋਤ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਨੇ 91.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਚੌਥਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਕਾਮਰਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਅਮ ਨੇ 94.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਪ੍ਰਬੂ ਵੀ ਗੁਪਤਾ ਨੇ 94.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ, ਗੀਤਾਂਸੂ ਸਿੰਘ ਨੇ 93.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਰਟਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਨੇ 92.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਹਰਮਨ ਨੇ 91.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜਾ, ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨੇ 87.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਸ. ਜੇ. ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਸੇਕਟਰੀ ਮਹਾਵੀਰ ਜੇ. ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਸੁਪ੍ਰਿਆ ਖੁਰਾਣਾ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਸ਼ੁੱਭ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਨੀ ਪਾਸੀ, ਸਰਜਨੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਮੋਡਮ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੋਡਮ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਮੋਡਮ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਮੋਡਮ ਨਵਜੀਤ ਸ਼ਰਮਾ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸਕੂਲ ਆਫ ਐਮੀਨੈਂਸ ਦਾ ਬਾਰੂਵੀਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਹਾ

ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ (ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਜੀਰਕੇ, ਪ੍ਰਦੀਪ ਲੋਹਗੜ੍ਹ)-ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਆਲਾਨ ਗਏ ਬਾਰੂਵੀਂ ਸ਼ਰੋਣੀ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਚ ਸਕੂਲ ਆਫ ਐਮੀਨੈਂਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੋ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਤੀਜਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਕੁੱਲ 81 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ, ਨਾਨ-ਮੈਡੀਕਲ, ਕਾਮਰਸ ਅਤੇ ਆਰਟਸ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਮੈਡੀਕਲ 'ਚ ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਚਕਰਵਰ੍ਥੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 420/500 ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਤਰਜੋਮ ਸਿੰਘ ਨੇ 392/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 391/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਨਾਨ-ਮੈਡੀਕਲ 'ਚ ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 414/500 ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਨਵਜੀਤ ਨੇ 392/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 384/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ 412/500 ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਗਗਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 406/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 395/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਆਰਟਸ 'ਚ ਤਨਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 431/500 ਅੰਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾ, ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ 405/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਅਰਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਚਾਰਲ ਨੇ 393/500 ਅੰਕ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਾਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਕੂਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਮਾਣਮੱਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ।

ਖੇਡਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ : ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਾਣੀ 'ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਐੱਸ

ਸਨੌਰ/ਪਟਿਆਲਾ (ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)- ਹਲਕਾ ਸਨੌਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖੁੰਭਾ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਪਾਲੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਖੇਡ ਮੌਕੇ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਡ ਗੁਨਰ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੇਡਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸਮਾਨ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਪੇਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਵੈਦਿਕ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇਤੂ ਤੇ ਉਪ-ਜੇਤੂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ

ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੇਡਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸਮਾਨ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਪੇਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਵੈਦਿਕ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇਤੂ ਤੇ ਉਪ-ਜੇਤੂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ

ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੇਡਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਜੀ ਸਕਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸਮਾਨ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਪੇਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਵੈਦਿਕ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇਤੂ ਤੇ ਉਪ-ਜੇਤੂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੌਰਵ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਲਾ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ

ਲਾਲਾ ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਵਿੱਦਿਆ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ

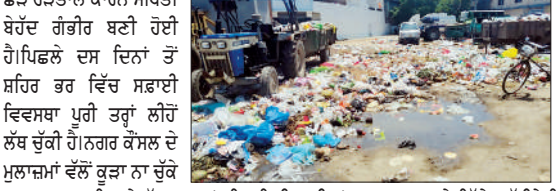
ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸਤੀਬ ਸਦੇਵ)- 15 ਮਈ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਗਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰ ਸੁਨੰਦ ਵਿਖੇ ਜੋਸ਼ ਸਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਸਥਾਪਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋ ਰਾ ਉ ਿ ਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮੂਹ ਸਮੇਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੱਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਵਿਲਾਡ ਜ਼ੋਦਾਰ ਨਾਹਰੋਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਗਏਰੀ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਬੰਗਾਲ ਵਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਸਖ਼ਤ ਅਪਾਰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਸੀ ਹਮਲੇ ਤੇ ਕਾ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਬੁੱਤ ਤੋੜਨ ਦੀ ਵੀ ਘਣਨਾ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਤੋਂ ਹਾਜ਼ਰਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤੇ ਸਮਾਜਸ਼ੀ ਲੁੱਟ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਠਾਏ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਿਤਾਏ ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਆਤਮ ਸਨਮਾਨ ਵਲੋਂ ਅੱਗੇ ਆਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੰਚ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਸੁਭੇ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਗਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜਸਵੰਤ ਸ਼ੀਰਮ ਨੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਸੱਚਦੇਵਾ ਨੇ 'ਲਹਿਰਾਂ ਬਣ ਉੱਠੇ ਭੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲੱਤਾਝਿਓ, ਪਰਤੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲੀਓ' ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰੰਗ ਬੰਨਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸ਼ੀਰਮ, ਸਕੱਤਰ ਕਮਰ ਆਜ਼ਾਦ, ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਰਜਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਮਹੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਕੂੜੇ ਦੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਢੇਰ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਪ੍ਰੈਸ਼ਨ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਦਾ ਡਰ

ਮੁਕੀ (ਸਿੱਖ ਗਰਗ, ਮਨੋਹਰ ਸੰਧੂ, ਬਿੰਨੀ ਗਰਗ)- ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਲੰਬੀ 6 ਮਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਟਾਈ ਸੇਵਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਗਰ ਕੌਲ ਨੂੰ ਸਫ਼ਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੰਮ

ਮਲੋਰੀਆ, ਉਲਟੀਆਂ-ਦਸਤ ਤੇ ਗੈਸਟ ਵਰਗੀਆਂ ਨਾਮੁਰਦ ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਾਨਦੀਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਥ ਕਬੂਤਰ ਤੇ ਗੰਦਗੀ ਕਾਰਨ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹੜ 'ਤੇ ਵੀ ਕੂੜੇ ਭਰਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਨਗਰ ਕੌਲ, ਉੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਲੇ ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਗਏਰੀ ਤੋਂ ਨੱਥ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੜਤਾਲ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਤੇ ਕੂੜਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕੋਈ ਬਦਲਵਾਂ ਢਾਂਚਾ ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੰਗੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀ ਤਿੱਖਾ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘੋਟਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਿੱਖਵਾਰੀ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋਸ਼, ਡਰ, ਡਰ,

ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਬਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦਿਖਾਓ (ਜਸਵੰਤ ਲਾਭ) : ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਲਹਿਰਗਾਹਾ ਨੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਿਆਨ ਚੰਦ ਸ਼ਰਮਾ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗਜੀਤ ਬੁਟਾਲ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਹਰਗੋਵਿੰਦਰ ਗੁਰਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪੈਟਰੋਲ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਸਮਾਨੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਵਾਧੇ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਪੈਟਰੋਲ 2.97 ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਗੁਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ 2.94 ਗੁਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਵਾਧੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਤੇ ਭਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਤੇ ਪੈਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਡੀਜ਼ਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਟੈਂਪੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਿਆ (ਗਿਰਾਇਆ) ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ, ਚਾਲਾਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਰਗੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਕਟਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਣ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਧੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਾਧਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਹਾਊਸ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੰਚ ਦੇ ਕਾਰਡਿਲਾਂ ਉੱਪਰ ਵਰਿਸ਼ੀ ਤਖ਼ੱਦ ਕਰਨ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੈਠੋੜਾਂ ਤੇ ਸ਼ੀਕੇਂਡ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਖੇੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ (ਲਵਲੀ ਕੁਮਾਰ)- ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਤਿੱਖਾ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਲਦ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਕੀ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਆਖੀ ਸਹ ਤੱਕ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬਹੁਮਤ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ,

ਨਵਾਂ ਸ਼ਮਾਨਾ ਐਤਵਾਰਤਾ

ਬੜੇ ਅੱਖੇ ਜਿਹੜੇ ਪੈੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ
ਵਹਿ ਕੇ ਆਈ ਹੈ।
ਨਦੀ ਆਪਣੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕੋਲ
ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਸਹਿ ਕੇ ਆਈ ਹੈ।
- ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਮਨ

Regd. No : L-4/Pb-JL-0023/2024-26, (R.N.I.)-00068/57

ਜਲੰਧਰ : ਐਤਵਾਰ, 17 ਮਈ 2026

www.nawanzamana.in

ਕੀਮਤ 5.00 ਰੁਪਏ

ਬੰਗਾਲ-26 ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ-27 ਨੂੰ ਤੱਕਦਿਆਂ

ਹਾਲੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਾ ਬੰਗਾਲ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ 2027 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਗੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ 6.6 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਯਾਦ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਹ 2024 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ 28.6 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਲਬੁੱਤੇ ਤੇਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਲੀਡ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਜਪਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ 2011 ਵਿੱਚ 6.07 ਫੀਸਦੀ, 2016 ਵਿੱਚ

ਜ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਖੱਬੀ ਪਿਰ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਵੋਟ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੁਸਰੀਆਂ ਪਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੰਡੀ ਗਈ, ਜਦਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ (ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ 'ਬੱਦਰਲੋਕ' ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੇ ਇੱਕ-ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤ ਗਿਆ। ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਚਕਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੂਖਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਉਦਾਹਰਨ ਜੂਨ 2025 ਵਿੱਚ ਕਾਲੀਗੰਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਉੱਚੀ ਵੋਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਲੀਫਾ ਅਹਿਮਦ 52710 ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ 57 ਫੀਸਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਚੋਣ ਵਿੱਚ 43 ਫੀਸਦੀ ਹਿੰਦੂ ਵੋਟ ਹਨ। 'ਬੈਟਲਫੀਲਡ ਬੰਗਾਲ' ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਿਆਮੰਤ ਘੋਸ਼ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ 108 ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਖੁਬਾ ਵਿੱਚੋਂ 107 ਖੁਬਾ 'ਤੇ 74 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਪਈਆਂ। ਹਾਲੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟ ਭਾਵੇਂ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਨੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਲਈ, ਪਰ ਜਿੱਤ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਿਰਫ਼ 10172 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਸਿਆਮੰਤ ਘੋਸ਼ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਉਭਾਰ ਵਿੱਚ ਆਰ ਐੱਸ ਐੱਸ ਦੇ ਰੋਲ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਭਾਜਪਾ ਉਭਾਰ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸੈਕੂਲਰ ਮਾਰਚਲ ਵਿੱਚ ਸੇਘ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖੁੱਭੇ ਲਾਈਨ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ 2014 ਤੱਕ ਜਿੱਥੇ ਸੇਘ ਦੀਆਂ

ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ 108 ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਖੁਬਾ ਵਿੱਚੋਂ 107 ਖੁਬਾ 'ਤੇ 74 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਪਈਆਂ। ਹਾਲੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟ ਭਾਵੇਂ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਨੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਲਈ, ਪਰ ਜਿੱਤ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਿਰਫ਼ 10172 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਸਿਆਮੰਤ ਘੋਸ਼ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਉਭਾਰ ਵਿੱਚ ਆਰ ਐੱਸ ਐੱਸ ਦੇ ਰੋਲ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਭਾਜਪਾ ਉਭਾਰ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸੈਕੂਲਰ ਮਾਰਚਲ ਵਿੱਚ ਸੇਘ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖੁੱਭੇ ਲਾਈਨ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ 2014 ਤੱਕ ਜਿੱਥੇ ਸੇਘ ਦੀਆਂ

ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ

10.16 ਫੀਸਦੀ ਅਤੇ 2021 ਵਿੱਚ 38 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਪਿਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2017 ਵਿੱਚ 'ਦੀਵਾਰ' ਫਿਲਮ ਦਾ ਉਹ ਡਾਇਲੋਗ ਭਾਵੇਂ ਭੁਲਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮਾਂ ਹੈ', ਪਰ ਰਾਖਵ ਚੱਚਾ ਦਾ ਡਾਇਲੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇੱਕੋ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਕੀ ਪੁਲਸ ਹੈ'। ਡੀ. ਡੀ, ਸੀ ਬੀ ਆਈ, ਇਨਕਲ ਟੈਕਸ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ ਕਿ 1937 ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਸਨ, ਪਰ 1947 ਤੱਕ ਲੀਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਦਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਰ ਹਿਜਰ ਹਿਯਾਤ ਟਿਵਾਣਾ ਨੂੰ ਲੀਗੀਆਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਛੱਡਣ ਲਈ ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮਮਤਾ ਦਾ ਬੰਗਾਲ
ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਹਰ ਮਰਹੱਲੇ ਤੇ ਹਰ ਵੱਡੀ ਸੱਤਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਜਨਤਾ ਦਲ (ਯੂਨਾਈਟਿਡ), ਸੇਕੂਲਰ ਅਤੇ ਬੀਜੇਪੀ, ਇਨੇਲੋ, ਪੀ ਡੀ ਪੀ, ਅਸਾਮ ਗਣ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਆਦਿ ਕੁੱਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਬਲਬੁੱਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਰੰਭਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ-ਮੁਕਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਪੁਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਚਾਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਰਾਇਸ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ, ਪਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਹਸਾਇਆਂ 'ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਗੋਲਵਲਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਬੰਬ ਆਫ਼ ਬਾਟ' ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਗਰਦਾਨਿਆ ਸੀ। ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਬੰਗਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਲਈ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਮਮਤਾ ਦੀ ਬੰਗਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਅਣਬਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਕੰਦ ਕੀਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਹਿਲਕਾ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਸੀ ਪੀ ਐੱਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਿੰਗੂਰ ਅਤੇ ਨੰਦੀਗੁਮ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰੀ। ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਾਜਪਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਬੰਗਾਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਜਪਾ ਵਰਕਰ ਵੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਰਹੇ। 'ਸ਼ਿਨ ਬੰਗਾਲ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਨਿਹਾਯੰਤ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਖੱਬੀ ਪਿਰ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ।

ਸਿੰਗੂਰ ਅਤੇ ਨੰਦੀਗੁਮ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਤੌਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਕਿਸਾਨ ਪੱਖੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਦਾ ਮੋਹ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਾਅ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ 'ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਟਾ 2014 ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬਲਬੁੱਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ। ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਈ ਪਛਾਣਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਚੁੱਠੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਮ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵ
ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਮੌਜੂਦਗ ਸਾਖਰਤ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੋਰਦਰਾਸ਼ੀ ਬਾਸੂ (1844-1918) ਨੇ 1892 ਵਿੱਚ ਬੰਗਾਲੀ ਵਿੱਚ 'ਹਿੰਦੂਤਵ' ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਾਕਿਤਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ 1858 ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਤਾਰਨੀਚਰਨ ਚੰਦੇਰਪਾਇਆ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਭਾਰਤਵਰਣ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਭਾਰੂ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ, ਕਾਂਗਰਸ, ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਨੇ ਪਰਵੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰੱਖਿਆ। ਭਾਜਪਾ ਸ਼ਿਮਾਰ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਾਲ ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ

ਜੇ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਨਾਅਰਾ
ਤਿਨਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਬੰਗਾਲੀ ਅਸਿਮਤਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਸੀ, 'ਜੇ ਬੰਗਾਲ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ। ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਭਾਜਪਾ ਦੇ 'ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦੀ ਫੁਕ ਕੱਢੀ ਰੱਖੀ। ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਭਾਜਪਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜੈ ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਜੈ ਕਾਲੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬੰਗਾਲੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਬੰਗਾਲੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਬੰਗਾਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ 'ਤੇ ਚੱਲ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਆਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਜਪਾਈ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਸੇਵਨ ਸ਼ਰੇਆਮ ਮੰਡੀ ਚੱਲਦੇ ਰਿਹਿੰ।

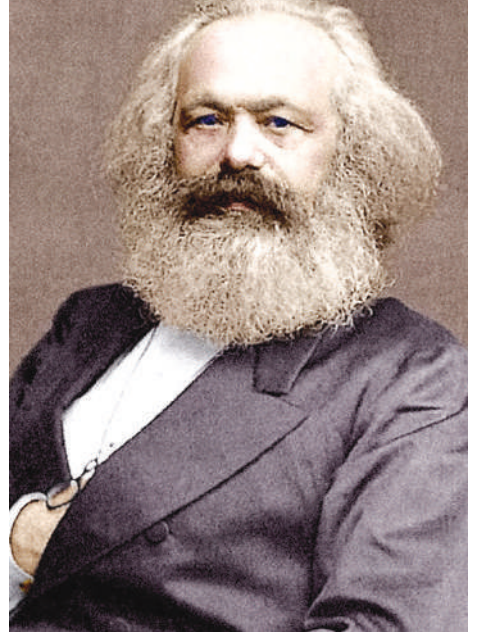
ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਪਿਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਉਸਰੇ 'ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ' ਵਰਗੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਲਟਾ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪਿਰਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਖੋਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਪਿਰ ਚੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਹਮਾਯੂੰ ਕਬੀਰ ਦਾ ਖੋਲ
ਹਮਾਯੂੰ ਕਬੀਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿੱਚੋਂ ਗੋੜੇ ਖਾਂਦਾ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਅਚਾਨਕ ਫ਼ਰਨਾ ਫੁਰਦਾ ਹੈ। ਮੰਡੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਤੁਸ਼ਣੀਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਗਰਦਾਨਣ ਵਿੱਚ ਦੋਹ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਮਾਯੂੰ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਟੀ ਐੱਮ ਸੀ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਗਸਤ ਵਿਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇੱਕ ਸਟਿੱਗ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹਮਾਯੂੰ ਕਬੀਰ ਖੁਦ ਹੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਵੀ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਤਿਨਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਸੈਨੂ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਮਾਯੂੰ ਕਬੀਰ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਦੇ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਗਿਆ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਤਿਨਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਗਿਆਰਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ।
ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵੀ ਪੁੱਠੀ ਪੈ ਗਈ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਸੱਤਾ ਦੇ

ਗੁਰਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੇਰਾ ਰੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮ-ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੱਖ ਬੰਬੂ 'ਗੁੰਮਗਾਹ' ਹੋ ਕੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ-ਇਸਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਐੱਸ ਆਈ ਆਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਭਾਜਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਵੋਟਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਛੇ ਲੱਖ ਵੋਟਾਂ ਨਵੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਖੋਭ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖੋਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ

ਜਿੱਥੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਕਸਰ ਤਾਕਤਵਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਗਾਜ਼ਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਮਲਾਵਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੋਟਨਯਾਹੂ ਨੂੰ ਗਾਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।
ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਇਕ ਐਸਾ ਤੰਤਰ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰਿਭਾਵਨਾ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਐਸੀਆਂ ਸੰਕਟਮਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਦੌੜ, ਜੋ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ, ਪਰਿਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਰੋਤ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਿਨਕੀਕਰਨ 'ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੈਰ ਐਸੀ ਦੁਨੀਆ ਜੋ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਿਆਵਰਨ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ

ਰੱਖਿਆ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਇੱਕ ਐਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੱਲ ਮੌਜ਼ ਹੀ, ਜੋ ਨਿਆਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਿ ਬੇਲਗਾਮ ਮੁਨਾਫ਼ੇ 'ਤੇ।
ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਗਰਕ ਸਾਂਝੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਜੋਂ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲਣਯੋਗ ਮੰਨਦਾ ਹੈ-ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਮੀ ਅਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਨੇ ਲਈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮਾਜਵਾਦ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
ਅੱਜ ਦੌਲਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਪਨੀ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਮਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਵੱਡੀ ਅਬਾਦੀ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਤਾਕਤਵਰ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਬਾਅ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ

ਡਾ. ਅਰੁਣ ਮਿੱਤਰਾ

ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਸਾਨੂੰ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਬਾਰੇ ਅਲੋਚਨਾ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਗਿਜ਼ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਸਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਈਰਾਨ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਕਰਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਿਆ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ: ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ-ਇਹ ਖੇਤਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਵਾਇਤੀ ਤੇਲ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ, ਈਰਾਨ, ਇਰਾਕ, ਯੂ ਏ ਈ ਅਤੇ ਕੁਵੈਤ ਵਿੱਚ ਸਿਮਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।
ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆ ਔਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਵੀਨੀਕਰਣਯੋਗ ਉਰਜਾ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਦ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਿਆਵਰਨਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੇ 'ਫੈਸਲ ਫਿਲਿਊਲ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤਰਕ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਰਿਆਵਰਨੀ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਲਾਈ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਗਾਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਕਟ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਪਾਤਹੀਨ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 20,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਵਿਸ਼ਵ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ-ਅਮਾਨਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਬੇਰੋਕਟ ਕਾਰਵਾਈ

ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਵਿਡ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਕਟਮਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਵਾਰਮਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਬਾਅ ਬਣਾਇਆ।
ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਲੀਆ ਆਰਥਿਕ ਰੁਝਾਨ, ਜੋ ਬਾਜ਼ਾਰ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹਨ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਅਸਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘਟਾਓ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਹਾਲੀਆ ਵਪਾਰਕ ਸਮਝੌਤੇ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਕਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਵਿਆਪਕ ਅਸੰਤੋਸ਼ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਦਬਾਅ, ਬੁੱਠੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਣ।
ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਪਛਾਣ-ਆਧਾਰਤ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਛੇਦਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਨਾ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਕਹਾਣੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਦੀ ਰੂੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਹਨ।
ਅੱਜ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਬੌਧਿਕ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ-ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਆਊਪਨ, ਸਮਾਨਤਾਪੂਰਨ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਦੁਨੀਆ ਵੱਲ ਰਾਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।
ਸੰਪਰਕ : 94170-00360

ਰੱਬ ਰੋਟੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਰਾਗ

(ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਪੰਨੇ-170, ਮੁੱਲ-350 ਰੁਪਏ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

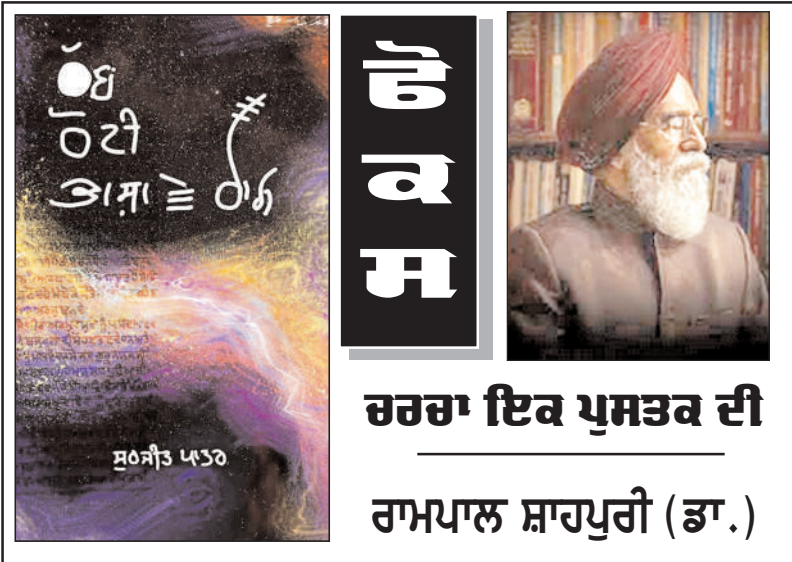
ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਉਹ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਸਨੌਹੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਦਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿਛੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਾਤਰ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੁਰਜੀਤ ਰਹੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਲੋਕ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸ਼ਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼, ਬਿਰੇਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ, ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਲਗਦੀ ਵਰਨਮਾਲਾ, ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ, ਅੱਗ ਦੇ ਕਲੀਰੇ ਅਤੇ ਚੰਨ ਸੁਰਜ ਦੀ ਵਹਿਰੀ ਆਇ ਅੱਠ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲੋਕ ਚਿੰਤਕਾਰੀ, ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾ ਹੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਰੱਬ ਰੋਟੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਰਾਗ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਬਿਰਾਮ, ਕਾਵਿਨਾਟ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮੁਹੀਦ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਨਿਰਹੋਂਦ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਆਦਿਕਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ, ਸੂਫੀਆਂ, ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰੱਬ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖ ਰਹੀ ਹੈ ਬੰਦਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੱਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਜੋੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਰੱਬ ਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਬਣ ਗਈ ਆਪੋ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਲਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਪਰਪਿਠਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਤੱਕ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਨਿਰਾਕਾਰ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਨੰਤ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਜੀਵ, ਬੁਨਿਆਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਬਦ, ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਜਣਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰਹਣਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਵੀਕਾਰਦਿਆਂ ਉਹ ਗਿਲਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ

ਹੁੰਦਿਆਂ, ਤੇਰੇ ਜਾਇਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅੰਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਿਉਂ ਸਹੇ ਹਨ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਤੇਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ 'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਵੈ ਤੇ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ।' ਕਵੀ ਇਹਨਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦੀ ਹਰ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ ਵਰਤਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਉਣ ਦਾ ਗੀਲਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਬ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਨੋਬਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਸੁਚ ਦੇ ਇਹ ਮਾਇਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪਿੱਠ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ, ਧੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕਰੇ।

ਬਿਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਣਾ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕ ਜੋ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ, ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕਿ ਚਲੇ ਇਥੋਂ ਚੱਲੀਏ। ਕਵੀ ਦਾ ਇਹ ਮਲਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬੇਗਮਪੁਰਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ? ਜਿੱਥੇ ਸਾਂਝ ਹੋਵੇ, ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਵਸਦਾ। ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪਰਾਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਮਨ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦ ਉਕਰੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹਾਨਿਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬਣ ਜਾਣ। ਕਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਵਸੀਲੇ,

ਰਚਾਰਾ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰਾਮਪਾਲ ਸ਼ਾਹਪੁਰੀ (ਡਾ.)

ਭਾਵਕ ਮੋਹ ਅਤੇ ਭੂ ਹੋਰਵੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਹਰ ਰੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਨਵੀਂ-ਨਕਰ ਭੇਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਧੁੱਪ ਰੰਗੇ, ਚਾਨਣੀ ਰੰਗੇ, ਸਾਵਲੀਆਂ ਬਦਲਣੀਆਂ ਰੰਗੇ ਤੇ ਮੋਹ ਪੱਖੀ ਰਾਤਾਂ ਵਰਗੇ ਵਰਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਵਿਆਂ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਲਈ ਇੱਜ਼ਤ ਲਿਖੇ, ਬੇਗਨਿਆਂ ਲਈ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਲਿਖੇ, ਗਲਤੀਆਂ ਲਈ ਮਾਫ਼ੀ ਲਿਖੇ, ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਿਖੇ। ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਹ ਸਪੁਰਦ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਭੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਸੋਚ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਡੁੱਬ ਡੁੱਬ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਰਾਤ ਨਾ ਬਦਲੀ ਮੋਰੀ

ਕਿੰਨੇ ਧਰਮ ਬਦਲ ਕੇ ਦੇਖੇ ਜਾਤ ਨਾ ਬਦਲੀ ਮੋਰੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਹਨ। ਕਵੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਵੀ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ 'ਹਾਰ' ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਬਿੰਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ 'ਹਾਰ' ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਵੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਅਨੂਠਾ ਹੈ। 'ਹਾਰ' ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ- ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਕ ਖੁਸ਼ਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾ ਬਣਦੇ ਦੇਖੋ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾਈ ਖਾਤਰ ਜਿਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸੀਸ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਗੁਨੇਗਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਅਸੀਸ ਹੈ। ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ, ਆਪਣੇ ਅੰਬਰ, ਗਹਿਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੂੰ ਉੱਠਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਵੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਨੇਗਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਅਵੱਲੀ ਪੀੜ ਕਵੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਉਂ ਬਣ ਗਏ? ਕਵੀ ਅੰਦਰਲਾ ਬਿਰਮ ਆਪਣੇ ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਨ ਪਿਘਲਦਾ ਹੈ-

ਬਿਰਖ ਦਾ ਜੀ ਕੀਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂ ਕਰਾਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛਾਵਾਂ ਜੋ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਪੈਰ ਜਾਇਆਂ ਤੇ ਤਪਦੇ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਵਰਤੋਂ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦਾ ਆਪਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸ਼ਾਕੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਰੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨੂੰ

ਵਝਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਰ ਰਹੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ- ਦੇਖਣਾ ਕੋਈ ਉਲਘਣਾ ਨਾ ਕਰੋ ਦੇਖਣਾ ਕੋਈ ਬਦਸ਼ਾਹੀ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਕਿਸੇ ਟੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਆਖਿਆ ਜੇ ਕਰੋਗਾ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਛਾਂਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਲਈ ਆਦਰ ਹੈ। ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਹ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਖੜੀ ਕਰਨਾ ਲੱਚਦਾ ਹੈ। ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅੰਦਰ ਪਈ ਮੁਹੱਬਤ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤੱਥੀਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰਾਗ ਨਾਲ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਸਹਾਰੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਉਜਿਆਰਿਆਂ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦਾ ਲੁਕਣਾ ਨਜ਼ਮ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਫ਼ਰਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੱਸਣ ਵਾਲੇ ਨਾ ਹੋਣ, ਸਗੋਂ ਹੀ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਪਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚ ਦਲਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਇਹਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ, ਸ਼ਾਇਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਰੱਬ ਸਭ ਨੂੰ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚਲੀ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਠੰਡਕ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਘਦੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜ਼ਿਮਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਪ੍ਰਤੀ ਕਵੀ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਬੜਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਤ ਵਿੱਚ ਛਿੜਦੀ ਝੁਣਝੁਣੀ ਫਿਰ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਫਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਬਣੀ ਉਸ ਕੰਪਨ 'ਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਧੁਨ ਜਿਹੀ ਧੁਨ ਤੋਂ ਕਿਰ ਪੈਂਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕਿਣਮਣੀ। ਕਵੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਦੀਆਂ, ਵਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚਲੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ- ਤਪਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੁਰਨ ਲੱਗੇ ਅੱਖਰ ਦਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ● ਬਾਕੀ ਆਖਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ 'ਤੇ

ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ

ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਸਫ਼ੇ-313, ਮੁੱਲ-650 ਰੁਪਏ ਨਵਦੁੱਗ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

'ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ' ਵਿਚ ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਪਣ, ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਮਰਸ਼, ਸਾਹਿਤ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਘੂ ਲੇਖ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ 2007 ਤੋਂ 2015 ਤੱਕ ਸਪੱਤਾਪਿਕ ਕਾਲਮ 'ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ' ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਵੀ 'ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਾਵਿਆ' ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖ 'ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਪਣ' ਅਧੀਨ ਮੀਰਹੱਤਾ ਬਣਿਆ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਰਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ ਬੇਗਲਾਦੇਸ਼, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦ ਸਿੱਖ ਟਰਕਾਰੇ, ਮਾਲੋਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ, ਅਕਬਰ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੱਭਿਅਤਾ, ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ, ਜ਼ਮਜ਼ਮਾ ਤੋਪ, ਕਹਾਣੀ ਕਲਾਸੀਆਂ ਦੀ, ਵਿਥਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦੀ, ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਦੇ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਜਨਮ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ-ਲੱਦਾਖ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਰਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮਕਰਨ ਬਾਰੇ ਤੱਥਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:

ਆਈਨ-ਏ-ਅਕਬਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਾ ਨਾਨਕ ਰਾਏ ਨੇ ਰਾਂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਤਜਕਿਰਾ ਰਾਂਸੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਪਿਥਵੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂਮ ਹੋਸੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਮਗਰੋਂ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿਚ ਰਾਂਸੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕਾਰਜ਼ੂ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ 2 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਤਥਾਹ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ:

50 ਵਰ੍ਹੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਕੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ। 'ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼' ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਜ਼ਤੀਆਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਹਿੱਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਅਤੇ 'ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਹਾਨ ਗਜ਼ਤੀਆਂ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਆਸ਼ਾ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਮੀਰ ਤਕੀ ਮੀਰ, ਐੱਮ ਐੱਸ ਰੰਧਾਵਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ, ਟੋਡਰ ਮੱਲ, ਡਕੀਰ ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਦੀਨ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਸਰ ਸੱਦਕ ਅਹਿਮਦ ਖਾਂ, ਕੁਕਾ, ਕੇ ਆਰ ਨਰਾਇਣਨ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਬਲਰਾਜ ਸਾਗਨੀ, ਡਾ. ਸਰ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ, ਸੁਆਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ, ਸੁਬਰਮਨੀਅਮ ਭਾਰਤੀ, ਭੀਮ ਰਾਏ ਅੰਬੇਡਕਰ, ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਗੀਤ ਰਾਏ, ਘਨਾਨੰਦ, ਮੀਰਾ ਬਾਈ, ਭਗਤ ਰਜਬ, ਤਾਨਸੇਨ ਆਦਿ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਅਨਾਥ ਹੋਏ ਮੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ : ਸਿਰਹਾਨੇ ਮੀਰ ਕੇ ਆਹਿਸਤਾ ਬੋਲੇ, ਅਭੀ ਟੁਕ ਰੋਤੇ ਰੋਤੇ ਸੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ

ਕੁਕਾ ਹਿਮਾਲੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਕਾਮਰਾਨ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦੋਸਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਸਾਝ ਦਿੱਤਾ। ਹਿਮਾਲੀ ਨੇ ਜਦ ਕਾਮਰਾਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਾਮਰਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ :

ਅੱਨੂੰ ਦੋਸਤ ਦੀ ਲਾਠੀ ਬਣ ਕੇ ਕੂਕੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਤ ਰਜਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। 122 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਛਾ ਕੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ:

ਹਰਿ ਭਜ ਸਵਲਾ ਜੀਵਨਾ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਸਮਾਇ। ਦਾਦੂ ਮਰਨਾ ਤੰਗ ਭਲਾ ਜੰਗ ਪ੍ਰਥੂ ਪਕਸੀ ਖਾਇ। ਕੇ ਆਰ ਨਰਾਇਣਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਗਾਥਾ ਸੰਖੇਪ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਦਾਇਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਪਰਵਾਰ ਦੀਆਂ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਹੋਛਾ ਕੇ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਪਦ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ।

ਸੁਬਰਮਨੀਅਮ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖੀ:

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਸ਼ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਸੁਣੀਦਾ। ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹੀ ਲੱਗਾ ਗਾਵਣ ਗਾਥਾ। ਉਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੋਬਿੰਦ ਵਿਚਰੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਪਾਤ ਮੌਤ ਸਿੱਖ ਸਜ ਗਏ। ਮਹਾਂਪੁਤਾਪੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸਾਗਰ। ਉਤਮ ਕਵੀ ਅਧਿਆਤਮ ਗਿਆਤਾ ਜਗਤ ਉਜਾਗਰ। ਫੜ ਖੱਤਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਈ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਸੀਸ ਉਠਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਾਚ ਸਿਖਾਈ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਤਾਨਸੇਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਗਗਨ ਦਾ ਜਗਮਗਾਉਂਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਾਲ ਮੀਰ ਪਵਾ ਦਿੰਦਾ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਭ ਕਰ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸੁਰਦਾਸ ਤਾਨਸੇਨ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਭਲੇ ਭਯੋ ਵਿਧੀ ਮਾ ਦੀਏ ਸ਼ੇਖਰਾਨਾ ਕੇ ਕਾਨ।

ਪਰਾ ਗਗਨ ਸਭ ਡੋਲਤੇ ਤਾਨਸੇਨ ਕੀ ਤਾਨ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੁਕਤੇ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਸਮਾਨ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਇਆਂ ਨੂੰ, ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ, ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਤੱਕ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੇ ਪੰਜ ਸੁਲਤਾਨ ਆਦਿ ਹਨ। ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਕ ਕਾਵਿ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਲੋਕ ਜਾਗਤੀ:

ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਡਾ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੁੜ

'ਸੇਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀਏ ਬੜੀ ਔਖੀ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਢੇਰ ਸੁਖੰਲੀਆਂ ਨੂੰ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲੀਆਂ ਨੇ।'

ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਜਾਗਿਤ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲੌਗੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਦਲ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਲੌਗੀਆਂ ਬਣ ਗਏ : ਕਦੇ ਖਾਲਸੇ ਧੂਹ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨੰਗੀ, ਲਾਹੜੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਝੱਟ ਘਾਣ ਲੋਕੇ, ਦਗੋਬਾਜ਼ ਜੋ ਕੌਮੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਖੱਕਰੇ ਵਾਂਗ ਟਕਵਾਣ ਲੋਕੇ। ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਮਰਸ਼ ਅਧੀਨ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਨੁਕਤੇ ਉਠਾਏ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਅਰਥ, ਸੂਤਰ ਅਤੇ ਗੱਥ, ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ : ਸੁਭਾਵਿਕ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਫ਼ਾ ਤ੍ਰੇਥਾਈ ਫਾਰਮੂਲਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ, ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ ਅਤੇ ਉਰਦੂ, ਵਿਆਕਰਣ ਵਾਲਾ ਗਿੱਸੇ ਪਾਣੀ, ਬਹੁਭਾਸ਼ੀ ਭਾਰਤ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਉਰਦੂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਪੁਨਰ-ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਆਦਿ ਹਨ। ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਬਹੁਭਾਸ਼ੀ ਭਾਰਤ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਬਹੁਭਾਸ਼ੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ 180 ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 90 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ 97 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 20 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 11 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ ਹਨ-ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਬੰਗਾਲੀ, ਅਸਮੀ, ਉੜੀਆ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਮਰਾਠੀ, ਤੇਲਗੂ, ਮਲਿਆਲਮ ਅਤੇ ਕੰਨੜ। 'ਸਾਹਿਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰ' ਵਿਚ ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਮ ਸਾਹਿਤ, ਕਲਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਕੁਝ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਲੇਖਕ ਬਣਨ ਦੀ ਕਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ, ਗ਼ਜ਼ਲ ਦਾ ਬਹਿਰ ਵਜ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ, ਬਾਰਾਂਮਾਹੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ, ਅਨੁਵਾਦ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਨੁਵਾਦ, ਔਮ੍ਰਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨਾਗਮਣੀ, ਬਦਨਸੀਬ ਜ਼ਰਫ, ਹਿੰਦੀ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਗਾ ਬਾਬਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਦਾ ਜਨਮ, ਹਿਤਪਦੇਸ਼, ਅਣਗੌਲਿਆ ਸ਼ਬਦਾ ਰਾਮ, ਸਮਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਯੰਤ, ਫ਼ਿਰਾਕ ਗੋਰਖਪੁਰੀ, ਲਾਲ ਬੁਝੋਕੜ, ਘਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਜੋਗੜਾ ਆਦਿ ਹਨ। ਸਾਕਿਬ ਨਿਵੇਦਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ: ਬਾਗਵਾਂ ਨੇ ਆਗ ਵੀ ਜਬ ਆਇਆਨੇ ਕੇ ਮੇਰੇ। ਜਿਨ ਪੋ ਤਕੀਆ ਬਾ ਵੇਰੀ ਪੱਤੇ ਹਵਾ ਦੇਨੇ ਲਗੇ। ਇਬਰਾਹੀਮ ਜੱਕ: ਹਿੰਦੋ ਖ਼ਰਾਬਹਾਲ ਕੇ ਜਾਹਿਦ ਨ ਛੋੜ ਤੂ। ਤੁਝਕੋ ਪਰਾਈ ਕਿਆ ਪੜੀ ਅਪਨੀ ਨਭੜ ਤੂ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਤਨਕਾਲੀਨੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਅਪਹਜ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਦਵਾਈ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੋਲਸ ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਜ਼ਟਾ-ਖ਼ਟਾ ਚਾਰਕਟਰੀ ਨੁਕਤੇ ਚੱਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਝਾੜਣ ਲੱਗਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਨੇ 'ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ' ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਕਈ ਨੁਕਤੇ ਉਠਾਏ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਤੱਥਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਯੋਗ ਆਸਣ, ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸੀ ਸਿਰਜਣ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹੋ, ਮੀਰਾ ਪੀ ਗਈ ਬਿਧ ਦਾ ਪਿਆਲਾ, ਸਵਾਇੰਨ ਟਲੂ, ਆਯੂਰਵੇਦ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਆਦਿ ਹਨ। ਡਾਕਟਰੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ: 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ ਲਈ 2800 ਕੈਲੋਰੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ 55 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, 0.5 ਕੈਲੋਸੀਅਮ, 24 ਗ੍ਰਾਮ ਆਇਰਨ, 75 ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਟਾਮਿਨ ਏ, 20 ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਟਾਮਿਨ ਬੀ4, 100 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਫੋਲਿਕ ਏਸਿਡ, 200 ਆਈ ਯੂ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਅਤੇ 4 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਦੇਜਰੋਬਿਕ ਏਸਿਡ ਦਰਕਾਰ ਹੈ।'

ਡਾ. ਨਰੇਸ਼ ਦਾ ਹਰੇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਗਿਆਨ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਚਿੰਤਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚਲੇ ਅਤਿਪਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰ, ਗਲਪਕਾਰ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਸਨਮਾਨਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਅਰ: ਜਮੀਂ ਦੀ ਤਸ਼ਨਾਕਸ਼ੀ ਕੇ ਲਹੂ ਕਾ ਜਾਮ ਨਾ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਖੂਨ ਪੀਏਗੀ ਤਾਂ ਆਗ ਉਗਲੇਗੀ। ਸੰਪਰਕ : 81465-42810

ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਕਲਮ ਤੱਕ

(ਨਾਵਲ) ਗੁਰਨਾਮ ਬਾਵਾ

ਵਿਰਾਸਤ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਕੀਰਤ: 200 ਰੁਪਏ ਪੰਨੇ : 84

ਗਰਮ-ਖਿਆਲੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤਾਵਲ 'ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਕਲਮ ਤੱਕ' ਗੁਰਨਾਮ ਬਾਵਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਕੁਲ 23 ਕਾਠ ਹਨ। ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਜੀਤੇ ਨੇ ਕੋਈ ਨਾਂਹ-ਨੁੱਕਰ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜੀਤੇ ਦੇ ਬੜਵੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕੇ ਸੁਨਾਹਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਾ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਠੁਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਹੱਸਲਾ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ, 'ਭਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਆਏ। ਲੱਗੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਰ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਅਹਿਸਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਏਗਾ।'

'ਭੈਣ ਜੀ, ਅਹਿਸਾਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਬੰਦਾ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਆ। ਜੇ ਬੰਦਾ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ, ਫੇਰ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚੱਲਦੇ ਆਂ। ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਆਵਾਂਗੇ।' ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ।

ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਪੰਡ

ਅੱਜ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਸਟਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਗੇਟ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਬਾਹਰ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਲਜੀਤ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਏ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਲਜੀਤ ਕੋਲ ਠਿਕਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਲਈ ਚਾਹ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਲਜੀਤ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਚਾਹ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਉਸ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਚਾਹ ਪੀਣਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਹਰ ਫਿਰ ਭਾਬੀ, ਸੱਤੀ ਤੇ ਕਮਲਜੀਤ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਆ? ਕਮਲਜੀਤ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਲੱਭਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?' ਉਹ ਤਾਂ 28 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਠੰਢਾ ਚੱਲੀ ਆ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਹੀ ਉਮਰ ਆ।

ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਖੁੱਝ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇੱਕ ਕਮ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ, 'ਮੈਂ ਬਲਜੀਤ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਭੇੜੀਆਂ-ਭੇੜੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਆਂ। ਨਾਲੋਂ ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਤੇਨੂੰ ਦੱਸ ਆਵਾਂ ਕਿ ਕਮਲਜੀਤ ਦਾ ਗਿੜਾ ਬਡੇਸਰੋ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਆ। ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਚਲਾਵਾ ਆ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗੇ ਮੁੰਡੇ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਦੇ ਆ?'

'ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ। ਵਿਆਹ ਕਦੋਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ?' 'ਵਿਆਹ ਤੇਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਆ। ਨਾਲੋਂ ਤੇਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਆ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜਾ ਵਿਆਹ ਜੰਗੇ ਪੈਸੇ ਆ। ਦਿਹਾੜੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵਿਆਹ ਕਰਨੇ ਬੜੇ ਔਖੇ ਆ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜ ਛੱਡਿਆ ਆ।'

'ਕੀਰਿਆ, ਤੂੰ ਆਪ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੱਕਾ ਦਿੱਤਾ ਆ। ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਚਾਰ ਅੱਧਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰ ਲੱਗਾ ਆ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮਿਆਲ ਰੱਖਾਂ। ਕਮਲਜੀਤ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ।'

ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹੱਲਾ ਫੁੱਲ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹੱਲਾ ਫੁੱਲ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਵਧਾਈ

ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਮਾਸਟਰ ਗਘਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਗੁਆਂਢੀ ਪਰਮਜੀਤ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਗੇਟ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਗੇਟ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਨਾ ਆਇਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਰਮਜੀਤ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ।

'ਪਰਮਜੀਤ ਕੀ ਹਾਲ ਆ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਕੀ ਗੱਲ ਆ?' ਮਾਸਟਰ ਗਘਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕੋ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਆਪਣੇ ਅੱਚਰੇ ਲਾਵੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, 'ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕਾਕੀ ਹੁਣੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਕਲਾਸ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਮਾੜੇ ਪੁੱਛਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਿ 'ਤੇ ਉਹ ਇੱਥੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਉੱਥੇ ਵੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਮਾੜੇ ਮੁੱਢਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ ਨਰਮੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਆ। ਘਰ ਦੀ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਆ, ਵੇਚਣ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਆ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਰਾਨੇ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਆ। ਮੈਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਆ। ਉਹ ਮੱਟਰਸਾਈਕਲ ਲੈ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੋਂ-ਕਿੱਥੇ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਆ। ਉਹ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੱਲੋਂ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਆ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੁੱਛਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਆ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਰ ਲੱਗ ਰਹਿੰਦਾ ਆ ਕਿ ਕਿੱਤੇ ਕੁੱਝ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਰੱਬ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੁੱਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਰੱਬ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਆ, ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹੋ, ਮੇਰੀ ਰੱਖ ਅੱਗੇ ਇਹੋ ਦੁਆ ਆ।'

ਪੰਜ ਲਾਚੀਆਂ

ਤਲਾਅ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜੀਤੋਂ ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬਾਬੇ ਮੁਹਰੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲੱਗੀ, 'ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਬਹੁ ਆਈ ਤੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਆ। ਹਾਲੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕਾਵਾ ਘਾਟਾ ਆ। ਤੁਸੀਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਲਾਚੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਂ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਾਲ ਖੜਦੇ ਆ। ਮੇਰੀ ਬਹੁ 'ਤੇ ਵੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦਿਓ।' ਬਾਬੇ ਨੇ ਪੰਜ ਲਾਚੀਆਂ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਆਂ ਤੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਝ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਲਾਚੀਆਂ ਜੀਤੋਂ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜਦਿਆਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, 'ਮਾਤਾ, ਇਹ ਲਾਚੀਆਂ ਲਓ। ਇੱਕ ਲਾਚੀ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਦੇਣੀ ਆਂ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਬਹੁ ਦੀ ਕੁੱਝ ਹਰੀ ਹੋ ਜਾਊਗੀ।' ਜੀਤੋਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਣ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਮਿੱਠਾ ਟੋਕਿਆ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪੁਰ ਪਈ। ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਮਨਜਿੰਦਰ, ਆ ਫੜ ਲਾਚੀਆਂ। ਤਲਾਅ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਂ।' 'ਮੰਮੀ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ?' ਮਨਜਿੰਦਰ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹਿਰਾਮ ਪੰਡਤ ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਕੋਲ ਗਈ ਸਾਂ। ਆਪਣੇ ਗੱਗੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਕੁਝੀ ਦਾ ਗਿੜਾਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਈ ਆਂ।' 'ਫਿਰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ?' ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ। 'ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੱਗੀ ਤੇ ਕੁਝੀ ਦੇ ਸਿਰਫ ਬਾਰਾਂ ਗੁਣ ਸੁਤਰ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਆਂ। ਕਾਮਯਾਬ ਗਿੜਾਹੁੰਦੇ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 27 ਗੁਣ ਸੁਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਆਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗਿੜਾਹੁੰਦਾ ਨਾ ਕਰਿਓ।' ਉਸਨੇ ਪਤਾ ਹੀ ਆ ਕਿ ਕੁਝੀ ਐੱਮ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਫ ਪਾਸ ਐ। ਉਸ ਨੇ ਟੀ.ਈ.ਟੀ. ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ-ਦੋ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਟੀਚਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਐ। ਨਾਲੋਂ ਕੁਝੀ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਵੀ ਠੀਕ ਨੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਮੀ, ਡੋਡੀ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦਸ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆ। ਫਿਰ ਤੇਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਗੁਣ-ਸੁਤਰ ਮੇਲੇ ਸਨ। ਕੀ ਆਪਣਾ ਗਿੜਾਹੁੰਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿੱਭ ਰਿਹਾ?'

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਲੀ ਦੇਣੀ ਇਸ ਗਿੜਾਹੁੰਦੇ ਲਈ 'ਹਾਂ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਅੱਕਿਆ ਬੰਦਾ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਫਗਵਾੜੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ, ਬਹੁ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ, ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਤੋਂ ਕੁੱਝੀ ਤੋਂ ਏਥੇ ਵੱਡੇ ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ ਪਈ ਆਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਲੜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਾਇਆ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਡੇਰ ਬੋਲ ਦਾ ਬਟਨ ਦਬਾਇਆ। ਬੋਲ ਵੱਜਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਤੀਹ ਰੁ ਸਾਥਾਂ ਦੀ ਅਰੰਭ ਖੜੀ ਸੀ।

'ਹਾਂ, ਦੱਸੋ ਕੀ ਕੰਮ ਆ?' ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ। 'ਆਂਟੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਘਰਾਂ 'ਚ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਆਂ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜ ਆ ਤਾਂ ਦੱਸੋ।' ਉਸ ਅਰੰਭ ਨੇ ਆਖਿਆ।

'ਹਾਂ, ਲੋੜ ਆਮਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦੀ ਫਿਰਦੀ ਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ, ਜੇ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰੋਂ।' 'ਆਂਟੀ ਜੀ, ਪੁੱਛ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ।' 'ਤੇਰਾ ਨਾਂਮ ਕੀ ਆ? ਕਿਹੜੇ ਮੁਹੱਲੇ 'ਚ ਰਹਿੰਨੀ ਆਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਆ?' 'ਮੇਰਾ ਨਾਂਮ ਰੱਜੀ ਆ ਤੇ ਕੁੱਝਰਾਂ ਮੁਹੱਲੇ 'ਚ ਰਹਿੰਨੀ ਆਂ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਾਰੇ ਕੀ ਦੱਸਾਂ। ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਕਮਾਂਦਾ ਆ, ਓਨੇ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਰੱਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਆ, ਨਾਲੋਂ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਦਾ ਆ। ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਆ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਡੇਢੇ ਡੇਢੇ ਡੇਢੇ ਡੇਢੇ ਲੈ ਕੇ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਬੋਝ ਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰਾ ਉਦੋਂ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਖਰਿੜਾ ਛੁੱਟਦਾ? ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਕਕ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਆ। ਏਨਾ ਕੁੱਝ ਦੱਸਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਧੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਗੁੱਸਾ ਕੁੱਝ ਪੁੱਛਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਆਣ ਲਈ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸੰਪਰਕ : 99158-03554

ਨਾਟਕ 'ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗਾ' ਦਾ ਪਾਠ

ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਬਤੋਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਨਾਟ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਲਿਖੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਰਤ ਪਾਈ ਹੈ। 'ਮੰਗੂ ਕਾਮਰੋਡ', 'ਗੇਦਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ', 'ਪੁੱਛ ਆ ਲਾਮਾਂ ਤੋਂ', 'ਕਿਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਾਬ' ਆਦਿ ਨਾਟਕ ਉਹ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਟ ਪਾਠ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਨਾਟਕ 'ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗਾ' ਦਾ ਪਾਠ ਪਾਠ ਕੀਤਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਤਮਜੀਤ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਦਾਦੀ ਦਾ ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ (ਸਾਹਿਤਕਾਰ) ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਭਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਿਆ-ਦੱਸਿਆ ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚਲੀ ਔਰਤ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇਰੀ ਦਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਨਾਨੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਨਾਟਕ ਦਾ ਬੀਜ ਪੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸਵਾ ਸੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਪਰੋਂ-ਬੋਲੀ ਹੋਏ ਗਦਸਿਆ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨੂੰ ਪੱਛ ਛੁੱਟਿਆ। ਦਰਅਸਲ ਆਤਮਜੀਤ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ/ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਨਾਟਕ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ 1892 ਵਿੱਚ ਆਤਮਜੀਤ ਦੇ ਦਾਦਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਸੁਹਿਰਦ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਪਲੇਗ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਪਲੇਗ ਪੀੜਤ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਖੁਦ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਮਰਿਆ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਝ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਬੱਚਾ (ਸ. ਸ. ਅੰਮਲ ਸ਼ਿਵਰ ਕੰਦੀ ਹੋ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪਲੇਗ ਤੇ ਲਾਮ (ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ) ਨੇ ਘਰ-ਘਰ ਵਿਘਵਦਾਂ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਵਿਘਵਾ ਵਿਆਹ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਇਸੇ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅੰਮਲ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਆਪਣੀ ਅੱਧੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾਵਾਈ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਅੰਮਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਲੈ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਝ ਦੋ ਬੱਚੇ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਅਜੇ ਪੱਟੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਤੁਰਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਪਦਿਕ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹੋਏ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਖਰੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਣ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਆਖ ਉਹ ਜਹਾਨੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਧਰਮ ਸੰਕਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮਨੋਬਲਦੀ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਿਘਵ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਪਤੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦੀ ਉਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਮੀਨਾ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਪਲੇਗ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਮੀਨਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀਰਾ ਜੰਗੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਆਪ ਪਲੇਗ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਲਾ ਲਾਹੌਰ ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਕੀਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਉਸੇ ਸਕੀਰਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਅਵਲ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪੱਟਰ ਹੈ।

ਸਕਦੀ ਸੀ, ਬੋਲ ਕੇ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇੰਡੀਆ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦਿੱਤ ਕੌਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੰਨ ਭਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਆਪਣੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕਿਰਦਾਰਕੁਸ਼ੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਗਜੀਤ ਵੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਬੱਚਾ ਅੰਮਲ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਂਅ 'ਤੇ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਅੱਧੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾਵਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਜੀਤ ਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਮਲ ਨੂੰ ਡੰਗਰ ਚਾਰਨ ਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਘਰੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਗਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਗੁਰਦਿੱਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅੱਧੇ ਰੱਖੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ? ਗੁਰਦਿੱਤ ਕੌਰ ਵਿਘਵਾ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਝੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕਕਾਰ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ: 'ਭਾਵੇਂ ਬੰਗਲਾ ਦਾ ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਗਰ ਵਿਘਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਬੈਕਮ ਚੰਦਰ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।' ਨਾਟਕਕਾਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਖੋਫਲੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਤੇੜਨ ਦੀ ਨਾਬਰੀ ਕਿਸੇ ਵਿਚਲੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਟਕਕਾਰ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਹਿਅਾਂ ਫਰੋਲਣ ਲਈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਮਿਤ ਕਾਰਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਆਸ ਤੇ ਡੁੱਬਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਆਤਮਜੀਤ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮੁਆਸ਼ਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਸਲੀਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੁਆਸ਼ਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਚੁੱਕਣਾ ਚਿੰਟਦਾ ਹੈ। ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਨਾਬਰੀ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਬੜੇ ਧੌਲੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਤਵਾਇਫ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣਾ ਰੋਸਟਰੇਟ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸਟਰੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅੰਦਰ ਦੁਰਕਾਰ ਗਿੜਾਇਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਰਾ ਹੈ ਪਰ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਸੱਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵਿਛੋੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਰਬੜ ਦੇ ਬਾਗ ਸਨ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਬੜ ਨੂੰ ਪਤੀਭਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ: 'ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਏਹੋ ਲੱਗਦਾ ਰਿਹਾ ਪਈ ਮੇਰੇ ਰਬੜ ਤੇ ਹੋਰ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਨੇ ਪੱਛ-ਪੱਛ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਹੁ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਪੌੜ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਲਈ 'ਚੋਂ ਮੇਰੇ ਅਰਨਾਮ ਵਧਿ ਰਹੇ ਨੇ।' ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿੰਸੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾ ਲੜ ਸਕੀ, ਪਰ ਵਕਤ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਤਾਂ ਪੂਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਤੋ ਪੱਤੇ ਅੱਧੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਜਿਗਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਸਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਕਹਿ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ: 'ਤੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਆਈ। ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਬਣਾ। ਆਪਣੇ ਭਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ, ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਰ।' ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਿਸਦੀ ਪਿਠ ਅੰਦਰ, ਮੁਆਸ਼ਰੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਦੇਣ 'ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਂ। ਆਮੀਨ।

- ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਸੰਪਰਕ : 97806-18505

ਯੁੱਧ ਨਾਦ

ਚੰਨ ਦਾ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਦਾ ਘੜਿਆਲ ਕਿਰਤੀਓ। ਕਿਸਾਨੋਂ! ਮਸ਼ਹੂਰੋਂ! ਕਲਕਰੋਂ! ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਥ ਲੈ ਕੇ ਆਓ। ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਆਂ ਵਲ ਨਾ ਦੇਖੋ ਭੀਸ਼ਮਾਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਵੇ, ਨਾ ਆਵੇ ਆਪਣੇ ਰਥ ਆਪ ਹੱਕੇ ਆਪਣੀ ਗੀਤ ਆਪ ਉੱਚਰੋ। ਧਰਤ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੀਕਰ ਅੰਧਕਾਰ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰੋ ਆਓ, ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਝ ਫੜੀਏ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਪਾੜੀਏ ਸਵੇਰ ਦੀ ਲਾਲ ਡੋਰੀ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨੱਥ ਪਾਈਏ। ਚੰਨ ਦਾ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਦਾ ਘੜਿਆਲ ਕਿਰਤੀਓ। ਕਿਸਾਨੋਂ! ਮਸ਼ਹੂਰੋਂ! ਕਲਕਰੋਂ! ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਥ ਲੈ ਕੇ ਆਓ।

- ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ

ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ....!!

ਸੜਿਆ ਕੀ ਕੀ ਨਾਲ ਲਾਸ਼ ਦੇ, ਜਿਹੜੀ ਪਹੁੰਚੀ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ, ਸੱਭਰ ਹੋਈਆਂ ਸੱਧਰਾਂ, ਉਮੀਦਾਂ ਵੀ ਗਈਆਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ, ਮਾਂ ਮੋਢੀ ਬਿਨ ਕੱਠਨੋਂ, ਐਸੀ ਕਾਫ਼ਰ ਦੀ ਪਈ ਮਾਰ, ਵਿਚ ਪੂਣੀ ਬਾਧ ਗੁਕਿਆ, ਅੱਬਰਾਂ ਤੱਕ ਕੀ ਮਾਰ, ਵੈਣ ਭੋਣਾਂ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਕੁਕੇ, ਵਿਘਵਾ ਡਿੱਗੀ ਧਾ ਮਾਰ, ਪੁੱਤ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਖੜਾ ਬਾਧ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ, ਉੱਜੜੀ ਦੁਨੀਆ ਟੱਬਰ ਦੀ, ਪਿਠ ਗਏ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ, ਖਾਲੀ ਕੀ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਪੁੱਤ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਅੰਮਰ ਕੋਈ ਨੀ ਏਥੇ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਹੱਲ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਯੁੱਧਾਂ ਨਾਲ, ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਸੁਰੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵੇਂ ਹਰ ਹਾਲ, ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰਜੇ, ਸ਼ਬਦ ਬਣਦੇ ਵਾਰ ਦੀ ਢਾਲ, ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਛੋੜੋ ਰਾਗ ਗਿੜਾਇਆਂ ਨਾਲ, - ਅਮਰਜੀਤ ਦਸੂਹਾ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ

ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਣਸੁਲਝੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਉਦੋਂ ਜਿਵੇਂ ਮਰੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਪੈਰ 'ਚ ਕੱਢੇ ਖੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ ਅੰਦਰ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਦਾਣੇ ਭੁੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਲੱਧਾ ਜਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਸ!

ਨਵੀਂ ਕਲ

ਬੁੱਦੇਲਖੰਡੀ ਇਮਾਰਤ ਕਲਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਯਾਤਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ-3

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਵੈਸ਼ਲਾ ਕੀਤਾ। ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਾ ਬੋਤਵਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੱਕ ਲੈ ਗਿਆ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਓਰਛਾ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵੱਲ ਵਧੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਜੋ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ—ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਟਿਕਾਣੇ ਖਰੀਦੀਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਗਾਈਡ ਨਾਲ ਮੁੱਲ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਬੁੱਦੇਲਖੰਡੀ ਇਮਾਰਤ ਕਲਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਇਹ ਮਹਿਲ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ, ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਤਵਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਲ ਓਰਛਾ ਫੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਹਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਨੇ 1605 ਤੋਂ 1626 ਤੱਕ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਰੋਮਾਂਚਕ ਹੈ। ਬੁੱਦੇਲਾ ਰਾਜਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਮਿੱਤਰਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਭਰੋਸੇਮੇਦ ਮੋਤਰੀ ਅਬੁਲ ਫੜਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁੱਦੇਲਖੰਡ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਬੁੱਦੇਲਖੰਡ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਜਗੀਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਮਹਿਲ ਜਹਾਂਗੀਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਓਰਛਾ ਆਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। 21 ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣੇ ਇਸ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਇੱਕ ਰਾਤ ਲਈ ਹੀ ਰੁਕਿਆ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਔਨ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਲਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਿਲ ਭਾਰਤੀ-ਇਸਲਾਮਿਕ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜਪੂਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲੀ ਗੁੰਬਦਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਲ ਵਿਚ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਰੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਹੜੇ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਝਰੋਖੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਛੱਡ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬੋਤਵਾ ਨਦੀ ਅਤੇ ਓਰਛਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਪਰਗਟ ਸਤੰਜ ਬਲਿਆ, 'ਬਾਈ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦੀਆਂ ਲਾਲ ਇੱਟਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਖੁਦ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।' ਸਤਵੀਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਰਾਤ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਮਹਿਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੱਥ ਗ਼ੁੰਮਨਾਮ ਹੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁੱਦੇਲਾ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਟਿਗਾਂ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਜਪੂਤੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਗਾਈਡ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਸਤਬਲ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਨਹਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੂਰ ਇੱਕ ਹਵੇਲੀ ਲੈਣ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਰਤਕੀ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਦਾ ਮਹਿਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਕਿੱਸਾ ਵੀ ਸੁਣਾਇਆ। ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਓਰਛਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਨਰਤਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁੱਧੀਮਾਨ, ਚੰਗੀ ਕਵਿਤਰੀ, ਗਾਇਕਾ ਅਤੇ ਨਾਚੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਦੀ ਮੁਹਾਬਤ ਦੇ ਚਰਚੇ ਓਰਛਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੱਕ ਫੇਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੌਕ ਉਸ ਨੂੰ ਓਰਛਾ ਦੀ ਮੋਤੀ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਇਦਰਜੀਤ ਉਸ 'ਤੇ ਇਨਾ ਮੋਹਿਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖਾਸ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਹ ਮਹਿਲ ਬੁੱਦੇਲਖੰਡੀ ਇਮਾਰਤ ਕਲਾ ਅਤੇ ਮੁਗਲੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੁਹਾਰੇ, ਬਾਗ, ਝਰੋਖੇ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨੌਕਾਸ਼ੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿਤਾ ਦੀ ਖਬਰ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਾਜਾ ਇਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਨੂੰ ਨਾਚ ਅਤੇ ਗਾਣਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਆਗਰਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਰਾਜਾ ਇਦਰਜੀਤ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਟਾਲਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਕਾਰ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਆਗਰੇ ਕੇਸ਼ਣ ਦੀ ਪਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ ਕੇਸ਼ਣ ਵੀ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਦਰਬਾਰ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ 'ਤੇ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰ ਉੱਠਿਆ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖੁਦ ਉਸ 'ਤੇ ਫਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇੱਕ ਦੋਹਾ ਰਚ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ,

'ਬਿਨਤੀ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੀ ਸੁਣੀਏ ਸਾਢੇ ਸੁਜਾਨ ਬੂਟੀ ਪਾਤਲ ਬਗਤ ਹੈਂ, ਬਾਗੀ ਬਾਏ ਸੁਆਨ।'

ਇਸ ਦੇਹੇ ਵਿੱਚ ਸੁਆਨ ਦਾ ਅਰਥ ਕੁੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੇਠਲਾ ਵਰਗ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਉਹ ਜੂਨੀ ਪੱਤਲ ਵਾਂਗ ਹੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਚਤੁਰਾਈ 'ਤੇ ਇਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ 'ਤੇ ਜਬਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਓਰਛਾ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਇਦਰਜੀਤ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਛੱਡ 'ਤੇ

ਖੜਾ ਰਾਇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਘੋਰਿਆਂ ਦੀ ਛਮ-ਛਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਜਮ ਘਟਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੱਧ ਲਿਆ। ਜੇਕਰ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਬੁੱਦੇਲਾ ਰਾਜਪੂਤ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵੱਡੇ ਵਿਹੜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਹਿਲ ਦੇ ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ

'ਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਠਮਾਇਣ ਦੀ ਕਥਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗੇਗ ਹੁਣ ਡਿੱਕੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਖਰਾਬ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਦੇ ਗੋਲ ਛੱਲੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਤੇ ਗੱਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮਿਲਾਪ ਦਿਖਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਨਕਾਸ਼ੀਦਾਰ ਖਿੱਤਕੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਹੜੇ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦਿਲ 'ਤੇ ਛਾਪ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੜੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਿਪਾਹੀ ਖੜੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਦੇ ਛੱਡ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਬਾਈ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ ਸਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਮਹਿਲ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਦੇਲਖੰਡ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਰਾਸਤ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ, ਇੱਥੋਂ ਓਰਛਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਮਹਿਲ 1783 ਤੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਇੱਥੇ ਡੇਰਿਆਂ ਖਿੱਚਦੇ ਰਹੇ। ਮਹਿਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਵੇਰੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਹੀ ਚੱਲੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਕੁੱਝ ਚਮਕ ਆਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਾਸ਼ਤਾ ਨਹਨ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਢਾਬੇ ਹਾਲੇ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਛੱਤ 'ਤੇ ਬਣੇ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਖਾਣ, ਪੀਣ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਇੱਕਤ ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਓਰਛਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਤੁਰਭੁਜ ਮੰਦਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ।

ਇਹ ਮੰਦਰ ਆਪਣੀ ਉਚਾਈ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਬਣਾਵਟ ਕਰਕੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਦਰ ਘੱਟ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਚਤੁਰਭੁਜ ਮੰਦਰ ਓਰਛਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਉੱਚਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਚਾਈ 105 ਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਮ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਭਗਤ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਰਾਮ ਭਗਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਯੋਧਿਆ ਤੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਲਿਆਂਦੀ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੰਦਰ ਅਧੂਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੂਰਤੀ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਿਲ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਚਤੁਰਭੁਜ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਭੁਜਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਣੂ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਕਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਾਂ ਆ ਵੀ ਰਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੰਦਰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਧੂਰੀ

ਕਹਾਣੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੱਗਭੱਗ ਸੌ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਪਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਉਚਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਨੀ ਉੱਚੀ ਛੱਤ, ਵੱਡੇ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹੌਲ-ਇਹ ਸਥਾਨ ਧਿਆਨ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਉਚਿੱਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਦੋ ਝਰੋਖੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਛੱਤਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਸੋਫਟੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਨਕਾਸ਼ੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹਨ। ਇੱਕ ਕੁੱਤੀ ਕਤੂਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਗੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲੈਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿੱਕਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੁੱਤੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ। ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚਣ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਗੂਲ ਸਨ। ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਓਰਛਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਧ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਜ਼ਾ ਦਮ ਹੋਣ ਲਈ ਦੋ ਵਾਲੇ ਹਲਵਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤਿਆਰੀ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਪੜੇ ਖਾ ਕੇ ਲੱਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਮੰਦਰ ਬੈਟਰੀ ਵਾਲੇ ਰਿਕਸੇ ਰਾਹੀਂ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਸਾਡਾ ਰਿਕਸਾ ਮੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਭੀੜੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਤੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੱਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਮੰਦਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਬੈਟਰੀ ਵਾਲਾ ਰਿਕਸਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਗੱਰਬੂ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਤੇ ਤਸਵੀਰ ਡਰਦੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਤਰ ਗਏ ਕਿ ਰਿਕਸਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਉਲਟ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਸੀਨੀਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਡਰਨ 'ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਮੰਦਰ ਸਾਹਮਣੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਸੱਚ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਇਮਾਰਤਸ਼ਾਸੀ ਦਾ ਇੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲੱਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਮੰਦਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਨੇ 1622 ਵਿਚ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਲੱਛਮੀ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ (ਵਿਸ਼ਣੂ) ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸੀ ਪਰ ਮਰਾਠਾ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਖਜ਼ੂਰਗੋ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਲੱਛਮੀ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਿਥਵੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 1793 ਵਿਚ ਮੁੜ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਹੈ—ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਕੋਣੀ ਬਣਾਵਟ ਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫ਼ੈਸਕ (ਚੂਨੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰ) ਅਤੇ ਮਿਊਰਲ (ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ) ਮਨ ਨੂੰ ਮੱਧ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਬੁੱਦੇਲਾ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਮਾਂ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕੁੱਝ ਯਾਦਗਾਰੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤੇ ਵਾਪਸ ਹੋਟਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਓਰਛਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਇਨੋਵਾ ਵਾਲੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਝਾਂਸੀ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਟਰੇਨ ਗਤ ਦੇ 9 ਵਜੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਾਰ ਵਾਲਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਝਾਂਸੀ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਓਰਛਾ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ ਕਿ ਪਰਗਟ ਸਤੰਜ ਨੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਕੂਟੀਆ ਦਾ ਬੋਰਡ ਦੇਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਸਮਾਨ ਮੌਜ਼ ਨਾਲ ਆਖਿਆ। ਇੱਕ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਰਕ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਮੰਦਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਹੈ। ਕੂਟੀਆ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੁੱਤ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਇੱਕ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਿਸਤੌਲ ਲਈ ਖੜੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚਵਾਈਆਂ। ਕੂਟੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਾਂਝ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਬਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਸ਼ਾਇਦ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਲਾਕਰੀ ਇੱਥੇ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਬਣੇ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਕਲਾ ਵੀ ਬੇਨੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੂਟੀਆ ਸ਼ਹਿਰ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੂਟੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ 1920 ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਲੱਗਭੱਗ 3 ਸਾਲ ਰਹੇ। ਕਾਕੇਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਭਗਵਾਂ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਰਹਿਸ਼ੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਇੱਥੇ ਰੁਖੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇੱਥੇ ਉਹ ਭਲਵਾਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇਬਰਬੰਦ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਨੇੜਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੋਪੜੀ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਓਰਛਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਥਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਗੁਪਤ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੂਟੀਆ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਜਜ਼ਾ-ਜਜ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕੂਟੀਆ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਗੁਫਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਕਥਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੂਟੀਆ ਤੋਂ ਲਾਗਲੇ ਪਹਾੜ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ,

ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਕਸਰ ਦੋ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਸੰਯੋਗ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਤੇ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਕੂਟੀਆ ਦੇਖਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਲੱਗਭੱਗ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਬਿਤਾਅ ਕੇ ਝਾਂਸੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ।

ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਝਾਂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝਾਂਸੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਜਾਣ ਦਾ ਵੈਸ਼ਲਾ ਕੀਤਾ। ਝਾਂਸੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਝਾਂਸੀ ਫੋਰਟ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ 1964 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਟਿਕਟ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਟਿਕਟ ਬਹੁਤ ਸਸਤੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਤਰ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਖੁਦਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੱਖੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਕਈ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉੱਪਰਲੇ ਮੰਜ਼ਲ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਾਈ ਦੇ ਹਥਿਆਰ, 1857 ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਬੁੱਦੇਲਖੰਡ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰਟੀਫੈਕਟਸ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਓਰਛਾ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਝਾਂਸੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਰਾਣੀ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋਮਾਂਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੱਗਭੱਗ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ, ਹਰਕ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਘੱਠਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜੇਕਰ ਸਥਾਨਕ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਾ ਮਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਯਾਤਰਾ ਅਧੂਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨ ਨਰਾਇਣ ਚਾਟ ਭੰਡਾਰ ਲੱਭ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਸੜਕ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਇਸ ਦਾ ਵੈਸ਼ਲਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚਾਟ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 1968 ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਲੂ ਟਿੱਕੀ, ਦਰੀ ਭੱਲੇ, ਪਾਪੜੀ ਚਾਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਟ੍ਰੀਟ ਫੂਡ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਦਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਈ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾਏ ਸਨ। ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਦੇ ਆਖਣ ਵਾਂਗ, ਇਸ ਚਾਟ ਵਿਚ ਝਾਂਸੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਤਿੱਖਾ, ਖੱਟਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਝਾਂਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਿਲ੍ਹਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੰਧਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬੰਗੜਾ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਨਗਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਕਿੰਨੀ ਤਾਕਤਵਰ ਸੈਨਾ

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ 14,000 ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਭੱਗ 12-14 ਦਿਨ ਤੱਕ ਬਹਾਦੁਰੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਫੌਜੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਤੋਪਾਂ ਚਲਾਈਆਂ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਦਲਾਜ਼ੁਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾ ਟੱਟਣ ਵਾਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਗਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਧੌਧੇ ਕਰਕੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਚੁੱਤੇ ਕਰਦੇ, ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਰਜਾਂ ਦੇਖਦੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਟਲੋਂ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲ ਗਏ। ਸਾਡਾ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੜਕ ਬਿਜਲੀ ਨਾਅ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵੱਡੀ ਤੋਪ ਦੇਖੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਈ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੁੱਖ ਤੋਪ ਦੀ ਗੰਜ ਖਾਨ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤੋਪ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਤੋਪਬਾਜ਼ੀ ਇੰਨੀ ਤਾਕਤਵਰ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਪਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ 1857 ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਦਿਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਗੰਜ ਖਾਨ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਦਰਖਤ ਹੇਠ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਸੋਹਲੀ ਮੋਤੀ ਬਾਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਖੁਦਾ ਬਖਸ਼ ਦੀ ਕਬਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਬਰਾਂ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਏਕਤਾ ਦੀ ਹਮੀ ਵੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਮਰੇ, ਘੱਟਿਆਂ ਦੇ ਅਸਤਬਲ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਗਾਈਡ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸੈਕੰਡੇ ਸੈਨਿਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਛਾਣ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਹਰ ਹਲਚਲ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਣਯੋਗ ਸੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ 'ਤੇ ਅੰਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੂੜ ਖੁਦ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਦਕ ਦੇਖ ਕੇ ਮੰਦਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜੰਗ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮਹਿਲ ਗੁਣ ਹੋਟਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ